

Muzikale landing

WERKBOEK: INTERCAMBIO - MUZIEKCULTUUR
WESTEN & VLUCHTELINGEN

Promotor:
Dhr. Philip Defrancq

Bachelorproef voorgedragen door:
Celine Colignon
Gaëtan Decan

2017-2018
JUNI

tot het behalen van het
diploma van:
Bachelor in het onderwijs:
secundair onderwijs

Muzikale landing

WERKBOEK: INTERCAMBIO - MUZIEKCULTUUR
WESTEN & VLUCHTELINGEN

Promotor:
Dhr. Philip Defrancq

Bachelorproef voorgedragen door:
Celine Colignon
Gaëtan Decan

2017-2018
JUNI

tot het behalen van het
diploma van:
Bachelor in het onderwijs:
secundair onderwijs

Woord vooraf

Wij zijn aan het einde van onze opleiding gekomen. Een periode waar we met een mooie glimlach op terugblikken. Deze bachelorproef is de laatste stap naar ons diploma, het sluitstuk van de opleiding.

Wij wensen graag uitdrukkelijk onze promotor, de heer Ph. Defrancq te bedanken voor het nalezen van onze verschillende proefversies, het waardevolle advies en de begeleiding doorheen het jaar.

Een woord van dank aan 'De Katrol', een organisatie die studie- en opvoedingsondersteuning biedt aan kinderen van kwetsbare, kansarme gezinnen. Via deze weg maakten we kennis met vluchtelingen.

Een bijzondere dankjewel aan de familie Kbah, het Iraaks vluchtelingengezin dat ons toeliet kennis te maken met hun leefwereld.

Ten slotte danken wij onze ouders, vrienden en familie voor hun onvoorwaardelijke en voortdurende steun.

Celine Colignon

Gaëtan Decan

Inhoudsopgave

WOORD VOORAF	5
INHOUDSOPGAVE	7
INLEIDING	1
DEEL 1: LITERATUURSTUDIE	3
1. ONTWIKKELINGSNOOD VAN HET PRODUCT	3
1.1 <i>Onderzoeksvraag</i>	3
1.2 <i>Mindmap</i>	5
1.3 <i>Bronnentabel</i>	7
2. HET BEGRIP 'VLUCHTELING'	13
3. NAAR SCHOOL ALS VLUCHTELING	13
4. OMGAAN MET VLUCHTELIJNEN IN DE KLAS	15
5. MAAKT ONBEKEND OOK ONBEMIND?	16
6. MUZIEK ALS MAATSCHAPPELIJKE MEERWAARDE	18
7. BESPREKING VAN BESTAANDE EN VERNIEUWENDE OPLOSSINGEN	18
7.1 <i>Bachelorproef over de Roma</i>	18
7.2 <i>De centrale</i>	18
7.3 <i>Internet</i>	18
7.4 <i>Ledebirds</i>	19
7.5 <i>Rudi Vranckx</i>	19
7.6 <i>Lukas Pairen</i>	19
7.7 <i>Besluit</i>	19
DEEL 2: OP WEG NAAR DE MUZIKALE OUTPUT	21
1. INLEIDING	21
2. ENQUÊTE: MUZIEK EN VLUCHTELIJNEN	21
2.1 <i>Personalia bevroagen</i>	21
2.2 <i>Analyse van gegevens over muziekcultuur</i>	22
3. BESLUIT	23
DEEL 3: MUZIKALE LANDING	25
1. INLEIDING	25
2. BASISCOMPETENTIES VAN DE LEERKRACHT	25
3. LINK MET HET VAK MUZIKALE OPVOEDING	25
3.1 <i>Het vak muzikale opvoeding in het secundair onderwijs</i>	25
3.2 <i>Het leerplan muzikale opvoeding</i>	26
3.3 <i>Het vak muzikale opvoeding en vluchtelingen</i>	26
3.4 <i>Samenhang met vakoverschrijdende eindtermen (VOET)</i>	27
4. NIET-WESTERSE MUZIEK	27
4.1 <i>Arabische muziek</i>	28
4.1.1 <i>Inleiding</i>	28
4.1.2 <i>Muzikale kenmerken</i>	28
4.1.3 <i>Arabische artiesten</i>	29
4.1.4 <i>Enkele typische muziekinstrumenten</i>	30
4.2 <i>Afrikaanse muziek</i>	32
4.2.1 <i>Inleiding</i>	32
4.2.2 <i>Muzikale kenmerken</i>	32
4.2.3 <i>Afrikaanse artiesten</i>	33
4.2.4 <i>Enkele typische muziekinstrumenten</i>	33
BESLUIT	37
BIBLIOGRAFIE	39
BRONNEN	41

BIJLAGEN	53
BIJLAGE 1: LEGE ENQUÊTES	55
<i>Enquête niet-vluchtelingen</i>	55
<i>Enquête vluchtelingen</i>	57
BIJLAGE 2: MUZIKALE LANDING: LEERWERKBOEK	59
BIJLAGE 3: MUZIKALE LANDING: HANDLEIDING	59
BIJLAGE 4: MUZIKALE LANDING: CD-ROM	59

Inleiding

Muziek is een universele taal die mensen over de hele wereld verbindt.

Als studenten muzikale opvoeding vonden we dit een zeer goed vertrekpunt voor onze bachelorproef. Nog steeds bereiken ons immers berichten van grote vluchtelingenstromen naar Europa. In de klassen zijn er dus ook steeds meer jonge vluchtelingen aanwezig. Voor asielzoekers en vluchtelingen geldt maar al te vaak het cliché 'onbekend maakt onbemind'. Daarom onderzochten wij hoe Westerse leerlingen en vluchtelingen elkaars cultuur beter kunnen leren kennen. Hierbij vertrokken we vanuit het gegeven dat muziek een belangrijke meerwaarde kan zijn in het integratieproces.

Daarom willen we Westerse leerlingen en vluchtelingen aanzetten om zich te verdiepen in elkaars muziekcultuur, 'een intercambio'. Als toekomstige leerkracht was het een uitdaging om hieromtrent een leerlingenwerkboek te ontwikkelen als eindproduct van deze BAP. Het is een kant-en-klaar lessenpakket geworden voor leerlingen van de tweede graad secundair onderwijs.

In deze bachelorproef kan u zich inleven in de leefwereld van de vluchteling. Deze schrijnende situaties zullen u bij de keel grijpen. Alsook maakt u kennis met de kleurrijke muziekcultuur, die u zeker niet onberoerd zullen laten. De muziekgenres en de instrumenten van de vluchtelingen worden aan het Westers muziekinstrumentarium gelinkt. Het leerlingenwerkboek sluit aan bij de leefwereld van de leerlingen. De leerlingen gaan aan de slag: samen zingen, luisteren naar geluid- en beeldfragmenten, interviews met vluchtelingen, bodypercussion uitvoeren en gevarieerde oefeningen waar verschillende werkvormen aan bod komen.

Als bijlage vindt u het volledige leerlingenwerkboek en de verbeter sleutel. Er is ook een toegevoegde dvd met geluid- en beeldfragmenten die bij de lessen horen.

Heel veel muzikaal ontdekkingsplezier!

DEEL 1: LITERATUURSTUDIE

1. Ontwikkelingsnood van het product

1.1 *Onderzoeksvraag*

Onze maatschappij is vandaag niet meer denkbaar zonder vluchtelingen.

Tegenover vluchtelingen zijn de gevoelens divers. Enerzijds wekken vluchtelingen medelijden op, anderzijds voelen mensen zich soms bedreigd door andere culturen, door het onbekende.

Jonge vluchtelingen hebben het ook niet gemakkelijk om zich te integreren in onze maatschappij. Na een periode van vluchten, angst en onzekerheid kan o.a. de school het leven van deze jonge vluchtelingen weer voorspelbaar en gestructureerd maken. Ze kunnen de draad van hun leven weer oppikken. Zo kunnen ze beter verwerken wat gebeurd is.

Heel veel jonge vluchtelingen komen op onze scholen terecht. Door kennismaking en dagelijkse contacten met vluchtelingen kunnen 'anderen' een gelaat krijgen. Dat wil nog niet meteen zeggen dat alle leerlingen voor hen open staan. Sommige tonen misschien wel interesse en medeleven, anderen kunnen zich weer moeilijk inleven in hun situatie.

Muziek kan een belangrijke meerwaarde zijn in het integratieproces. Muziek kan, door haar gemeenschapsvormende kracht, in elke samenleving een belangrijke rol spelen (Van Maele, 2007-2008). Muziekbeoefening kan vele gedaanten aannemen (Van Maele, 2007-2008): spontaan, vrijblijvend, gestructureerd, actief, receptief, professioneel, amateuristisch en therapeutisch. Eén van de muziekgedaanten die voor dit afstudeerproject van bijzonder belang is, is de muziekbeoefening als middel tot socialisering om de culturele betrokkenheid en cultuurdeelname van maatschappelijk achtergestelde groepen en buitenstaanders te stimuleren (Van Maele, 2007-2008).

Na onderzoekswerk werd vastgesteld dat er geen lesmateriaal voor 'muzikale opvoeding' is die Westerse leerlingen en vluchtelingen aanzetten om zich te verdiepen in elkaars muziekcultuur en op die manier voor meer integratie kunnen zorgen.

Gezien de toestroom van jonge vluchtelingen in het onderwijs, gaan we op zoek op welke manier hun muziek een plaats kan krijgen in de lessen muzikale opvoeding. Dit onderzoek is erop gericht te weten te komen welke muziek jonge vluchtelingen appreciëren en waarin ze interesse hebben. Vervolgens, welk lesmateriaal kan aangebracht worden om elkaars cultuur beter te leren kennen.

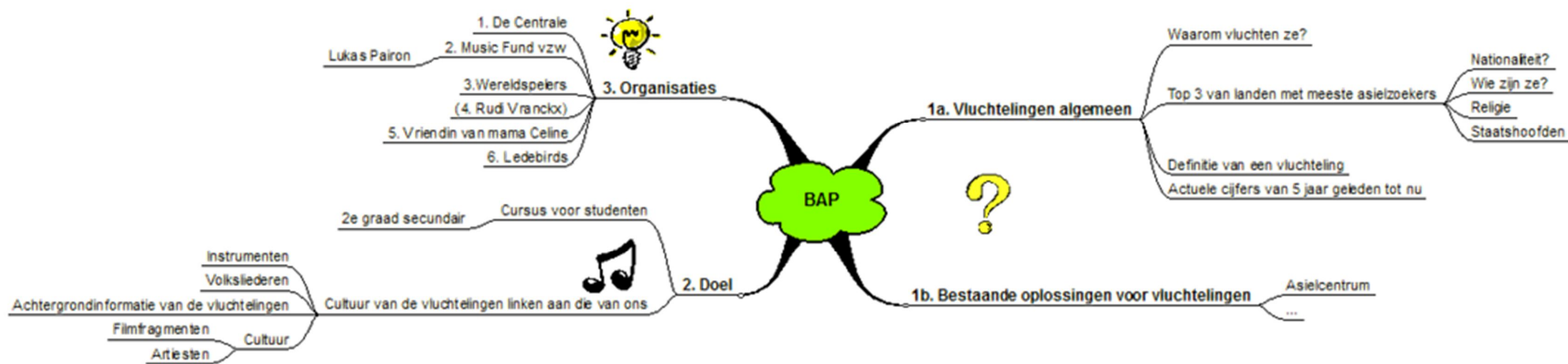
Om een antwoord te krijgen op deze vraag wordt een bevraging gedaan bij westerlingen en jonge vluchtelingen aan de hand van een enquête.

Hoe kunnen Westerse leerlingen de muziekcultuur van de vluchtelingen beter leren kennen en omgekeerd?

1.2 Mindmap

Bij de start van dit afstudeerproject worden ideeën gebundeld aan de hand van een *Mindmap*. In eerste instantie wordt het onderwerp 'vluchteling' uitgediept. Wat is de definitie van vluchteling? Wie zijn zij? Vanwaar komen zij?

Vervolgens worden oplossingen gezocht die nu al voor handen zijn om na te gaan welk nuttig lesmateriaal ontwikkeld kan worden.

1.3 Bronnentabel

Type bron	Korte referentie	Korte inhoud	Reflectie op de bron en de bruikbaarheid
Diversen: Bachelorproef	(Bruwier & Den Haese, 2013)	Djelem: Lessenreeks omtrent de Roma. Bachelorproef van Stan Bruwier en Den Haese Michiel met promotoren: Dhr. Philip Defrancq en Mevr. Lena Ghekiere.	Inspiratie opdoen voor onze bachelorproef i.v.m. het werkboek dat we graag zouden maken.
Document van website	(COMMISSARIAAT-GENERAAL VOOR DE VLUCHTELINGEN EN DE STAATLOZEN, 2017)	PDF-document met de Asielstatistieken van augustus 2017	Cijfers en statistieken om een beter beeld te krijgen over het aantal vluchtelingen en het aantal asielaanvragen in ons land. Het is ook interessant vanwaar de meeste vluchtelingen komen die in ons land een asielaanvraag doen.
Website	(Corelio, 2016)	Vluchtelingen in Vlaamse klassen.	Hoe worden vluchtelingen best geïntegreerd in de Vlaamse Klassen?
Document van website	(De Centrale, 2017)	Afbeelding van het logo van De Centrale	
Boek	(EU Campaign for the integration of Refugees, European Commission, 2008)	To Feel At Home - Integration of Refugees in Europe/Terre D'Accueil – l'intégration des réfugiés en Europe: Boek met informatie over vluchtelingen in de Europese Unie. Een versie in het Engels en een versie in het Frans. + DVD	Interessante algemene informatie en cijfers over de vluchtelingen in de Europese Unie. Het is wel al een wat verouderd en achterhaald boek.
Document van website	(Heylighen, et al., 2015)	Alles over de vluchtelingen en wie ze zijn.	Interessante informatie om op te nemen over wie de vluchtelingen nu werkelijk zijn.
Document van website	(kneistiKRANT, 2016)	Afbeelding van Rudi Vranckx	
Website	(Kunstenpunt - Een fusie van	Biografie van Lukas Pairon	Interessant om te weten wat Lukas

	Muziekcentrum Vlaanderen, VTi en BAM, 2018)		Pairon allemaal gedaan heeft en waar hij mee bezig is. Hij is ook de oprichter van Music Fund vzw.
Document van website/Website	(Ledebirds, 2017)	Website over de organisatie: Ledebirds + Afbeelding van het logo van de Ledebirds	Interessante informatie over een organisatie die dicht bij huis zich inzet voor initiatieven voor vluchtelingen.
Boek	(Maddocks, 2006)	Vluchtelingen - Feiten over: Boek met informatie over vluchtelingen.	Interessante algemene informatie over de vluchtelingen. Het is wel al wat verouderd en achterhaald.
Document van website	(Matarasso, 1997)	Informatie over de sociale impact die cultuurparticipatie heeft	Interessante informatie over hoe belangrijk cultuurparticipatie wel is en over de positieve impact van cultuurparticipatie.
Website	(Music Fund, 2018)	Website over de organisatie: Music Fund vzw	Interessante informatie over organisatie: Music Fund vzw.
Boek	(Reybrouck, 1989)	Meer Cultuur op School - Witboek voor de muzische vorming en de muziek	
Website	(Van Laere, De school als veilige haven voor vluchtelingen, 2015)	Artikel van Klasse: Waarom school belangrijk is voor vluchtelingen om terug een houvast te hebben.	Belangrijk om te weten hoe vluchtelingen school nodig hebben om een houvast te hebben.
Website	(Van Laere, Wie zijn asielzoekers, vluchtelingen en mensen zonder papieren?, 2015)	Artikel van Klasse: Het verschil tussen asielzoekers, vluchtelingen en mensen zonder papieren.	Het is belangrijk dat we de verschillen en gelijkenissen tussen asielzoekers en vluchtelingen weten.
Diversen: Masterproef	(Van Maele, 2007-2008)	Onderwijsbeleid en niet-westerse muziek Masterproef van Nele Van Maele met promotor: Prof Dr. Willem Elias	Interessant wat al onderzocht is over ons thema.
Tijdschrift	(Vanderaspolden, 2017)	Tijdschrift: folk met hoofdredacteur	Interessante artikels die passen binnen ons

		Steven Vanderaspolden	thema. Ook artikels over vluchtelingen zelf die vertellen over hun ervaringen.
Boek	(Vlaamse Onderwijsraad (VLOR), 2002)	Vluchtelingen in de klas - Vademecum Socio-emotionele opvang van vluchtelingenkinderen: Boek met informatie over vluchtelingen.	Interessante informatie over vluchtelingen en hoe je dit thema best aanpakt in de klas.
Website/Artikel	(VRT, 2017)	Help Rudi Vranckx en stuur jouw muziekinstrument naar Mosul	Informatie over het initiatief van Rudi Vranckx die instrumenten verzamelde en naar Mosul bracht.
Website	(WereldSpelers, 2018)	Website over de organisatie: Wereldspelers.	Interessante informatie over een organisatie die initiatieven opzet van en voor vluchtelingen.
Website	(Afrikaanse muziek, 2018)	Informatie over de Afrikaanse muziek	Achtergrondinformatie die interessant is om dan verder te gaan rond de Afrikaanse muziek.
Website	(BIME Imports, 2018)	Informatie over de West-Afrikaanse muziek	Achtergrondinformatie die interessant is om dan verder te gaan rond de West-Afrikaanse muziek.
Website	(BIME Imports, 2018)	Informatie over de West-Afrikaanse muziekinstrumenten	Interessant om meer te leren over de verschillende instrumenten die gebruikt worden in de West-Afrikaanse muziek.
Website	(BIME Imports, 2018)	Informatie over de West-Afrikaanse muzikanten	Interessant om meer te leren over de muzikanten/artiesten van de West-Afrikaanse cultuur.
Website	(COMMISARIAAT-GENERAAL VOOR DE VLUCHTELIJNGEN EN DE STAATLOZEN, 2018)	Alle Asielstatistieken van de CGVS	Cijfers en statistieken om een beter beeld te krijgen over het aantal vluchtelingen en het aantal asielaanvragen in ons land. Het is ook interessant vanwaar

			de meeste vluchtelingen komen die in ons land een asielaanvraag doen.
Document van Website	(COMMISSARIAAT- GENERAAL VOOR DE VLUCHTELINGEN EN DE STAATLOZEN, 2017)	PDF-document met de Asielstatistieken van december 2017	Cijfers en statistieken om een beter beeld te krijgen over het aantal vluchtelingen en het aantal asielaanvragen in ons land. Het is ook interessant vanwaar de meeste vluchtelingen komen die in ons land een asielaanvraag doen.
Website	(Deckers, 2016)	Informatie over de doelgroepen waar de organisatie 'Muziek is de max' mee werkt	Interessant om ideeën op te doen hoe je het best deze materie aanbrengt aan de verschillende doelgroepen.
Website	(Percussie- instrumenten - blaasinstrumenten - snaarinstrumenten, 2018)	Overzicht van de instrumenten die worden gebruikt in de West-Afrikaanse muziek.	Interessant om meer te leren over de verschillende instrumenten die gebruikt worden in de West-Afrikaanse muziek.
Website	(Scholte, 2016)	Informatie over de qanun/kanun/ kanonaki (muziekinstrument)	Meer leren over de kanun.
Website	(Stichting Centrale Discotheek, 2018)	Informatie over de werking van Arabische muziek	Meer leren over de werking van Arabische muziek.
Website	(The Metropolitan Museum of Art, 2018)	Informatie over de kamanja, kamancheh of kamāncha (muziekinstrument)	Meer leren over de kamajna.
Website/Artikel	(VRT, 2018)	Artikel van Canvas over de Imagine Tour van Rudi Vranckx	Informatie opdoen uit dit artikel over de Imagine Tour en wat deze inhoudt.
Website	(VVKSO, 2009)	Leerplan Secundair Onderwijs: Muzikale opvoeding: 1 ^e graad	Bekijken hoe dit onderwerp in het leerplan/de lessen muzikale opvoeding past.
Website	(Van Laere, Vluchtelingen in de	Informatie over wat je kan doen met	Interessant om te weten hoe je het kan aanpakken als

	klas: wat doe jij?, 2015)	vluchtelingen in de klas	leerkracht wanneer je vluchtelingen in je klas hebt.
Website/Brochure	(Vluchtelingenwerk Vlaanderen vzw, 2013)	Brochure over wat een vluchteling nu eigenlijk is.	Interessante informatie over vluchtelingen
Website	(Vluchtelingenwerk Vlaanderen vzw, 2017)	Informatie over wat de organisatie 'Vluchtelingenwerk Vlaanderen' doet met jonge vluchtelingen.	Interessant om te weten wat deze organisatie al doet met jonge vluchtelingen.
Website	(Willaert, Bahri, & Cools, 2018)	Informatie over de oud (muziekinstrument)	Meer leren over de oud

2. Het begrip ‘vluchteling’

Het begrip ‘vluchteling’ wordt gebruikt om te verwijzen naar alle personen die wegvluchten of gevlucht zijn uit hun thuiscontext. Als asielzoekers voldoen aan de definitie in de Conventie van Genève worden ze erkend als vluchteling. Belangrijk is dat een asielzoeker kan aantonen dat hij individueel wordt vervolgd. Tijdens hun asielprocedure noemen we hen asielzoekers. Wordt hun asielaanvraag positief aanvaard, dan worden ze beschermd.

Als een asielzoeker een negatief antwoord op zijn asielaanvraag krijgt én hij kan niet meer in beroep gaan, mag hij niet langer verblijven in open opvangcentra. Dan is hij uitgeprocedeerd. Hij krijgt het bevel het grondgebied binnen de 30 dagen te verlaten.

Hij kan het land vrijwillig verlaten of begeleid terugkeren. Vaak duikt hij onder. We noemen ze ‘mensen zonder papieren’ of ‘mensen zonder wettig verblijf’. Als de politie hen oppakt lopen ze het risico op een gedwongen uitwijzing.

(Heylighen, et al., 2015)

Wereldwijd verlieten ongeveer 60 miljoen mensen noodgedwongen hun thuis. Ze zijn op de vlucht voor vervolging, geweld of oorlog. Zo’n 20 miljoen onder hen vindt bescherming in een ander land. We noemen deze migranten vluchtelingen. Andere migranten verlaten hun thuis omdat ze honger lijden, zeer arm zijn of omdat ze slachtoffer zijn van een natuurramp.

In 2017 dienden 19.688 personen een verzoek om internationale bescherming in bij de Dienst Vreemdelingenzaken: dit aantal is vergelijkbaar met dat van 2016, toen 18.710 personen een dergelijk verzoek indienden.

De vluchtelingenstroom naar ons land is na de grote asielcrisis in 2015 onder controle, maar blijft op een hoog peil. Dat blijkt uit de jongste jaarcijfers van het Commissariaat voor de Vluchtelingen en Staatlozen (CGVS), dat oordeelt of mensen recht hebben op bescherming als vluchteling in België.

Het grootste deel van de asielaanvragen in 2017 kwam van Syriërs (20,22%), Afghanen (8,03%) en Irakezen (6,89%), kortom mensen uit landen die al jaren gebukt gaan onder oorlog, conflict en ernstige schendingen van de mensenrechtenschendingen.

(COMMISSARIAAT-GENERAAL VOOR DE VLUCHTELINGEN EN DE STAATLOZEN, 2017)

3. Naar school als vluchteling

Ook minderjarigen vluchten naar België. Het leven van deze jongeren wordt in eerste instantie gekenmerkt door een grote onzekerheid. Onzekerheid over hun toekomst en verblijfssituatie, maar ook over hun plaats in onze maatschappij. Deze jonge vluchtelingen worden immers geconfronteerd met een nieuwe omgeving en school en moeten een nieuw sociaal netwerk opbouwen.

Elk kind tussen 6 en 18 jaar in België is leerplichtig. Een school mag de inschrijving van een leerling zonder papieren niet weigeren. Ze is niet verplicht om de aanwezigheid van de kinderen zonder papieren te melden bij de politie of de Dienst Vreemdelingenzaken. Ouders zonder wettig verblijf kunnen hun kind dus zonder angst inschrijven op school.

De school krijgt werkingsmiddelen voor elke regelmatige leerling die ingeschreven is, ook die zonder wettig verblijf. Leerlingen zonder papieren kunnen stage lopen en een diploma halen. De schoolverzekering geldt ook voor hen. Ze hebben geen recht op een schooltoelage. Minderjarige leerlingen mogen ook deeltijds leren en werken. Ze zijn vrijgesteld van een arbeidskaart.

(Van Laere, Wie zijn asielzoekers, vluchtelingen en mensen zonder papieren?, 2015),
(Vluchtelingenwerk Vlaanderen vzw, 2017)

In 2016 zijn er 1756 anderstalige kinderen van vluchtelingen bijgekomen in de Vlaamse klassen.

In het basisonderwijs zaten eind december 2757 zogenaamde 'OKAN-leerlingen', of 941 meer dan eind 2014. OKAN betekent: 'Onthaalklas voor Anderstalige Nieuwkomers'. Voor het secundair onderwijs gaat het om 3129 leerlingen, 815 meer dan in 2014.

(Corelio, 2016)

Vluchtelingen krijgen vaak te maken met aanpassingsproblemen. Hun voorgeschiedenis van oorlog, politiek geweld, mishandeling, verlies van familie, ... maakt het hen niet gemakkelijk. Ze zijn weg van hun vertrouwde omgeving. Nu leven ze in een totaal onbekende wereld, een andere samenleving, andere cultuur, andere taal en andere gewoonten.

Ook ouders van vluchtelingen zijn vaak getraumatiseerd. Hun ouders kunnen of mogen hun verantwoordelijkheid niet opnemen door schuldgevoelens, werkloosheid of omdat ze geen perspectieven hebben.

Bovendien wonen de jonge vluchtelingen dikwijls in gemeenschappelijke opvangvoorzieningen. Daar is vaak weinig privacy, geen plaats voor huiswerk, spanningen tussen bewoners ... Vaak moeten de gezinnen van opvangplaats naar opvangplaats verhuizen.

(Van Laere, De school als veilige haven voor vluchtelingen, 2015)

Volgens Rachel Laget van het Kruispunt Migratie-Integratie (2015) is de school de enige plaats waar kinderen van asielzoekers en mensen zonder papieren op een normale manier kunnen omgaan met leeftijdsgenoten. Op school leren de jonge vluchtelingen de nieuwe taal aan, zich uitdrukken, over hun gevoelens praten, vriendschappen sluiten, ... De taak van een school is immers alle kinderen alle mogelijke ontwikkelingskansen geven. Een kind in procedure of zonder wettig verblijf verschilt daarin niet van andere kinderen.

4. Omgaan met vluchtelingen in de klas

Het begeleiden en ondersteunen van vluchtelingkinderen is niet evident. (Van Laere, Vluchtelingen in de klas: wat doe jij?, 2015)

De volgende suggesties kunnen helpen om jonge vluchtelingen goed te begeleiden

- Bereid de komst van de nieuwkomer voor: praktisch (plaats in de klas, schriften, boeken, leerlingenkaart), maar ook met de medeleerlingen.
- Stel hem meteen op zijn gemak. Laat voelen dat het niet is omdat je geen Nederlands kent, dat je niets kan.
- Zorg dat hij meteen meedoet aan het dagelijkse leven. Die regelmaat brengt rust. Laat hem dingen doen die hij aankan. Geef hem een pluim als iets goed gaat.
- Sommige nieuwkomers hebben nog nooit onderwijs gevolgd. Maak duidelijk wat de gewoonten zijn op school: hoe verloopt dat? Toon de belangrijke plaatsen op school. Zorg voor een peter, meter of buddy in de klas. Hij kan naast de nieuwkomer zitten, samen de oefening in het boek/cursus maken, aanwijzen, helpen ...
- Leer de nieuwkomer snel de basistaal aan die je gebruikt in de klas: 'Kom aan het bord', 'Neem je boek'. In het middelbaar stuur je de leerling beter door naar een secundaire school die wel onthaalonderwijs organiseert.
- De nieuwkomer is nooit 'het probleem' van de klasleraar of taalleraar alleen.
- Maak de lessen zo visueel en concreet mogelijk. Biologielessen lenen zich daar bijvoorbeeld makkelijker toe dan pakweg geschiedenis.
- De lessen Nederlands zijn de moeilijkste. Ook al komt de leerling uit de onthaalklas, reflecteren op een vreemde taal is moeilijk. Let vooral op de evolutie die hij maakt.
- Als de basisrust er is kan je bekijken of de leerling ook andere interesses heeft: jeugdbeweging, voetbal, muziek, knutselen, ...
- Laat de leerling vertellen waarom hij in België is. Geef een les over andere culturen, oorlogen in de wereld, ... Probeer eerst goed in te schatten wat zo'n leerling aankan.
- Ga niet op zoek naar alle verhalen. Probeer niet de therapeut te spelen. Geef de leerling de ruimte om te praten en toon dat je bereid bent om te luisteren, forceer niets.
- Overleg regelmatig met het zorgteam op school, de interne leerlingbegeleiding en het CLB.

5. Maakt onbekend ook onbemind?

Voor asielzoekers en vluchtelingen geldt maar al te vaak het cliché 'onbekend maakt onbemind'. (Vluchtelingenwerk Vlaanderen vzw, 2013) Aan de hand van een interview met een vluchteling trachten we een beeld te vormen van de leefwereld van jonge vluchtelingen.

5.1 *Het portret van Maryam*

Maryam is 12 jaar. Zij leefde met haar ouders en zus, Aya, in de stad Mosul. Mosul is de op twee na grootste stad van Irak, gelegen in het noorden van het land, nabij de grens met Turkije. Ook haar grootouders woonden in hetzelfde huis. Volgens de mama van Maryam was Mosul vroeger een vrij rustige stad waar het redelijk veilig was. De stad was onder controle van Iraakse veiligheidstroepen.

Mama van Maryam werkte als leerkracht en papa gaf rijles.

De situatie is echter helemaal veranderd wanneer Mosul in handen viel van IS. Toen werd het erg onveilig. Vaak werden mensen er geëxecuteerd of werden er amputaties uitgevoerd bij mensen die hun mening openlijk durfden uiten en welke niet overeenstemde met het gedachtegoed van IS. Soms werden ook mensen gekidnapt om later losgeld te vragen.

Het werd er erg onveilig. Er waren geregeld bombardementen. Maryam en haar familie kwamen bijna nooit meer uit huis. Het leven was er zeer hard. Maryam en haar familie hadden amper nog contact met andere mensen. Verschillende vrienden van hen werden vermoord. Vaak was er het geluid van bombardementen en van overvliegende Westerse gevechtsvliegtuigen.

De familie had niet genoeg geld om zelfs maar de meest simpele spullen voor hun kinderen te kopen. Ook eten was er amper. Aya en Maryam konden de laatste vier jaar niet naar school. Er was geen stromend water meer en ook geen elektriciteit.

Omdat het er zo onveilig en onleefbaar was, is Maryam met haar familie gevlucht naar een kamp. Daarna zijn ze verder gevlucht naar Turkije. Via een boottocht zijn ze aangekomen in Griekenland. Deze boottocht heeft hen duizenden euro's gekost. Via de Balkan zijn Maryam en haar familie verder gereisd naar Duitsland om zo uiteindelijk aan te komen in België. De tocht duurde bijna twee jaar. Naargelang de omstandigheden zijn ze minder of lange tijd op een bepaalde plaats gebleven.

In België hebben ze asiel aangevraagd, welke is goed gekeurd.

'Bijna alles in België is goed', zegt Maryam. Hier hoeft ze niet bang te zijn van de politie. De politie is hier zelfs zeer vriendelijk, vindt ze. Ook haar mama zegt blij te zijn niet meer voortdurend met angst te moeten leven. Toch verkiest mama nog om zo veel mogelijk in huis te blijven en liefst met de rolluiken dicht. Ze is nog steeds bang voor dreigend gevaar. De kracht om door te gaan haalt mama uit haar kinderen. Zij zijn haar toekomst. Toch komt er soms ineens verdriet of een herinnering boven. Maryam en Aya missen hun grootouders. Zij zijn in Irak gebleven.

De vader van Maryam heeft intussen opnieuw werk gevonden in België. Toch hebben Maryam en haar familie het niet breed.

Voor opvoedings- en huiswerkbegeleiding kan de familie rekenen op de begeleiding van de vereniging 'De Katrol'.

Als mama terugkijkt op die eerste periode in België, is ze blij dat dat achter de rug is. Helemaal opnieuw beginnen, het lange wachten, de eenzaamheid en de onzekerheid, viel haar zeer zwaar. Ze is eigenlijk wel trots op wat ze intussen bereikt hebben. Ze is vooral ook heel trots op haar kinderen.

Maryam haar grote droom is om dokter te worden, net zoals haar opa in Irak. Ze doet heel hard haar best op school, maar ervaart toch wel veel moeilijkheden met de taal. Ze vindt het ook raar dat ze godsdienstlessen over het Christelijk geloof krijgt. Zo moest ze een les leren over de Barmhartige Samaritaan, waar ze niets van begreep.

Maryam en Aya gaan graag naar school. Ze hebben intussen veel vriendinnetjes. Maryam doet het bijzonder goed op school. Aya heeft het moeilijker omwille van de taalbarrière.

Maryam en Aya zien de toekomst positief tegemoet. Zij beseffen dat school heel belangrijk is en willen zich hier maximaal voor inzetten.

6. Muziek als maatschappelijke meerwaarde

Cultuurparticipatie heeft een belangrijke maatschappelijke meerwaarde. Het heeft positieve effecten op een aantal verschillende terreinen. Brits onderzoek (1995-1997) wees uit dat participatie een positieve impact heeft op persoonlijke ontwikkeling, sociale cohesie, gemeenschapsvorming, lokaal imago en lokale identiteit, verbeelding en visie, gezondheid en welzijn.

(Matarasso, 1997)

Cultuur kan met andere woorden een brug vormen tussen gemeenschappen en kan zo een belangrijk medium zijn in de interculturele dialoog. De taal van muziek is universeel, net als de vele emoties die muziek oproept. Muziek bevordert de sociale cohesie van een groep. Muziek brengt groepen en individuen samen en werkt gemeenschapsvormend.

Gezien de aantrekkingskracht van muziek, ongeacht de culturele achtergrond, is muziekeducatie een waardevol medium om de wereld meer hanteerbaar te maken. Muziek heeft een emotionele kracht die iedereen kan begrijpen. Muziek heeft eveneens een connotatie met speelsheid en feesten. Het feest is een cultuurvorm met een sociale meerwaarde. Het geeft de mogelijkheid om culturele waarden uit te wisselen, los van het alledaagse.

Wat lichamelijke opvoeding betekent voor het lichaam, betekent muziekeducatie voor de ontwikkeling van de menselijke gevoelens en emoties. Verschillende studies tonen aan dat muziek de psychische gezondheid en de cognitieve en maatschappelijke vaardigheden van elk individu bevordert. (Reybrouck, 1989)

7. Bespreking van bestaande en vernieuwende oplossingen

7.1 Bachelorproef over de Roma

Tijdens een literatuurstudie wordt een eerder geschreven bachelorproef uit de rekken genomen, genaamd *Djelem Djelem*. Hierin leest men een oplossing voor de Roma's die in de Westerse muziekcultuur terecht gekomen zijn. De inspiratie kwam om hetzelfde te creëren voor een, nu vooral, zeer actueel thema: 'de vluchtelingen.'

7.2 De centrale

Via de opleiding *bachelor in het secundair onderwijs: secundair onderwijs muzikale opvoeding* en het vak 'Wereld- pop- en folkmuziek' werd in Gent 'De Centrale' met hun 'wereldmuziekschool' ontdekt. Instrumenten uit andere muziekculturen worden hier dus wel aangeleerd.

decentrale
(De Centrale, 2017)

7.3 Internet

Uiteraard speelt het internet een zeer belangrijke rol in het verspreiden van muziekculturen. Het is gemakkelijk om te klikken op andere *Spotify* en *YouTube*. Andere muziekculturen beluisteren en bekijken was nog nooit zo gemakkelijk.

Toch worden de leerlingen te weinig aangezet om andere muziekculturen op het internet op te zoeken.

7.4 *Ledebirds*

De Ledebirds zijn gevestigd in Ledeberg. Het is een groep muzikanten die alle muziekgenres speelt. De Westerse muziekcultuur, maar ook andere muziekculturen komen aan bod. Iedereen kan lid worden van de Ledebirds. (Ledebirds, 2017)

(Ledebirds, 2017)

7.5 *Rudi Vranckx*

Rudi Vranckx bracht in juni 2017 een bezoek aan de puinen van de muziekschool van Mosul in Irak. IS had niet alleen de gebouwen vernield, maar ook bijna alle muziekinstrumenten. Twee muzikanten spelen het inspirerende nummer "Imagine" van John Lennon op de gitaren die ze tijdens de bezetting door IS begraven hadden. Daarop deed Rudi een actie om instrumenten in te zamelen en naar Mosul te brengen. Vlamingen schonken zo'n 120 muziekinstrumenten om de muziekschool van Mosul weer op te bouwen. (VRT, 2017)

(kneistiKRANT, 2016)

The imagine tour

In mei 2018 komt een delegatie van diezelfde muzikanten naar België. Ze maken kennis met een aantal mensen die hen hun instrumenten geschonken hebben. Ze zullen Vlaanderen ontdekken. En ze zullen natuurlijk ook muziek maken, "Want muziek is de taal van de wereld," vindt muziekleraar Nabeel Atracchi, met wie het allemaal begon. "Het is een taal die iedereen verstaat."

(VRT, 2018)

7.6 *Lukas Pairen*

In 2005 richtte hij Music Fund op (www.musicfund.eu), een organisatie die jonge muzikanten en muziekscholen in ontwikkelingslanden en in conflictgebieden steunt.

Twee projecten van hem zijn Music Fund vzw en Glazza. Vzw Music Fund is een humanitair project dat musici en muziekscholen in conflictgebieden en ontwikkelingslanden ondersteunt. Music Fund verzamelt instrumenten, repareert ze en geeft ze een tweede leven in 16 projecten in Afrika, het Midden-Oosten en Midden-Amerika. Music Fund traint ook instrumentenreparateurs en biedt de uitwisseling van didactische vaardigheden aan. De vzw Glazza ondersteunt artistieke en educatieve projecten in de visuele kunsten, in België, maar ook in minder bereikbare regio's in de wereld zoals Gaza.

7.7 *Besluit*

Na onderzoekswerk werd vastgesteld dat er al verschillende initiatieven bestaan om vluchtelingen plezier te laten beleven aan het musiceren. Er is echter weinig tot geen lesmateriaal voor 'muzikale opvoeding' die Westerse leerlingen en vluchtelingen aanzetten om zich te verdiepen in elkaars muziekcultuur en op die manier voor meer integratie kan zorgen.

DEEL 2: OP WEG NAAR DE MUZIKALE OUTPUT

1. Inleiding

In het eerste deel werd enerzijds vastgesteld dat heel wat vluchtelingen in het onderwijs terecht komen. Anderzijds kan de betekenis van muziek een absolute meerwaarde zijn. Het is een universele taal dat mensen kan verbinden.

In dit tweede deel wordt een stap verder gegaan. Er wordt onderzocht op welke manier muziek van vluchtelingen effectief een plaats kan krijgen in de lessen muzikale opvoeding en hoe Westerse leerlingen de muziekcultuur van vluchtelingen en omgekeerd beter kunnen leren kennen.

Er werd een enquête bij zowel vluchtelingen als niet-vluchtelingen afgenomen. De bedoeling hiervan was een antwoord te krijgen op de vraag 'Weten vluchtelingen en niet-vluchtelingen veel over mekaars muziekcultuur en staan zij open om er meer over te weten te komen?'. De resultaten van de enquête worden vervolgens geanalyseerd.

2. Enquête: muziek en vluchtelingen

Bij het uitwerken van deze bachelorproef rees al snel de vraag of vluchtelingen en niet-vluchtelingen veel kennen over mekaars muziekcultuur en of zij vinden dat er veel aandacht voor verschillende muziekculturen is. De vragen in de enquête waren er dan ook op gericht om hierover informatie in te winnen. Daarnaast werd via deze enquête ook bevraagd of zij meer wilden te weten komen over de muziekcultuur van anderen. Verder werd ook nog informatie ingewonnen over wat zij precies over de muziekcultuur van anderen willen te weten komen. Ten slotte kregen de bevroegden ook nog de kans om aanvullingen en suggesties te formuleren.

Behalve het doel werd ook rekening gehouden met de groep waartoe de enquête gericht is. Daarom werd een enquête opgesteld voor vluchtelingen en een voor niet-vluchtelingen. Verder werd de enquête niet te lang gemaakt, enkel wat strikt noodzakelijk is werd bevraagd, zodat mensen niet afhaakten omwille van de omvang. Er werd gekozen voor een eenvoudig taalgebruik, zodat iedereen de vragen begrijpt.

Eerst werden twee algemene vragen gesteld om dan over te gaan naar specifiekere vragen.

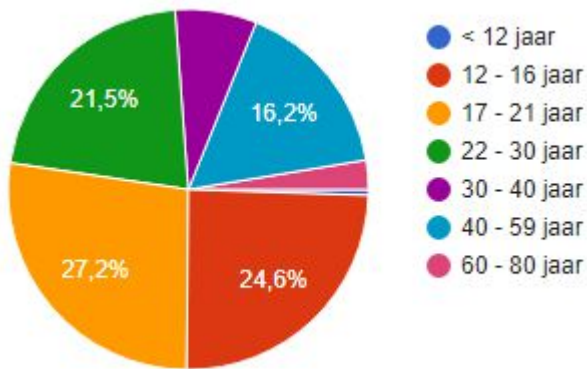
De enquête werd ingevuld door 193 niet-vluchtelingen en 36 vluchtelingen. Dit leidde tot enkele merkwaardige resultaten.

2.1 *Personalia bevroegden*

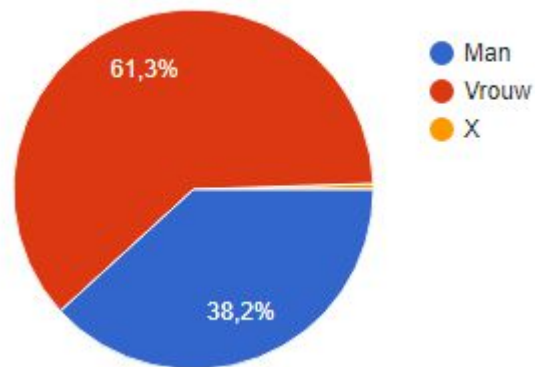
Een divers publiek was noodzakelijk voor de betrouwbaarheid van het onderzoek. Daarom werd gezocht naar zowel mannen als vrouwen uit allerlei leeftijdscategorieën.

In onderstaande grafieken is meer informatie te lezen over de bevroegden. Zo is duidelijk dat zowel oud als jong, man als vrouw bevroegd werden.

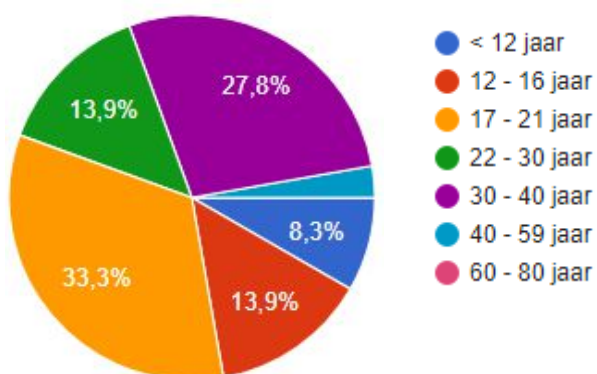
Tabel 1 en 2 geven de resultaten weer van niet-vluchtelingen, tabel 3 en 4 van vluchtelingen. Er zijn geen vluchtelingen tussen 60 en 80 jaar die de enquête invulden. Algemene statistieken over gegevens van vluchtelingen geven eveneens weer dat slechts een heel kleine minderheid van vluchtelingen zich in deze leeftijdscategorie bevindt.

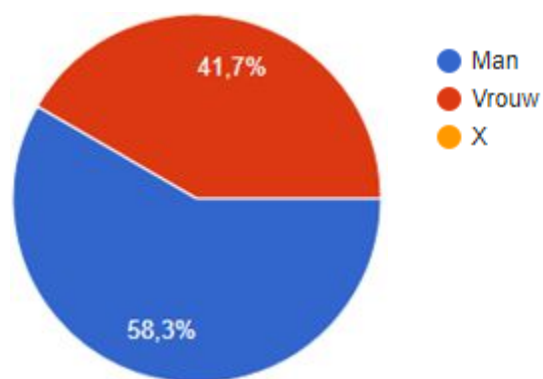
Tabel 1: LEEFTIJD NIET-VLUCHTELINGEN

Tabel 2: GESLACHT NIET-VLUCHTELINGEN

Tabel 3: LEEFTIJD VLUCHTELINGEN

Tabel 4: GESLACHT NIET-VLUCHTELINGEN

Uit de enquête leren we dat de meeste vluchtelingen afkomstig zijn uit het Midden-Oosten (West-Azië), meer bepaald Syrië, Irak en Afghanistan en West-Afrika, meer bepaald Eritrea, Ghana, Sierra Leone, Somalië en Togo.

Ook officiële cijfers zijn met deze gegevens vergelijkbaar. <http://www.cgvs.be/nl/cijfers>

(COMMISARIAAT-GENERAAL VOOR DE VLUCHTELINGEN EN DE STAATLOZEN, 2018)

2.2 Analyse van gegevens over muziekcultuur

De analyse van de gegevens over muziekcultuur leidt tot enkele merkwaardige resultaten.

Volgens de enquête komen meer dan drie op de vier Westerlingen af en toe in contact met andere muziekculturen. Toch geven zij aan hier weinig tot niets over te weten. Anders dan men zou vermoeden uit actuele berichtgeving, staan zij wel open om meer te weten te komen over de muziekcultuur van vluchtelingen. De overgrote meerderheid van de bevraagde Westerlingen (77.2%) vindt zelfs dat er in België onvoldoende aandacht is voor andere muziekculturen.

Een ander opvallend cijfer uit de enquête is dat slechts 1 procent van de ondervraagde Westerlingen vindt dat zij veel les over andere culturen kregen en 23.8 procent kreeg hierover nog nooit les. Ook wil maar liefst 87.6 procent van de ondervraagden meer te weten komen over de muziekcultuur van anderen.

Bijna 70 procent van de bevraagde vluchtelingen geeft te kennen dat er in hun land veel aandacht is voor muziek. Daartegenover is er geen enkele vluchteling die aanduidt dat er voldoende aandacht is

voor hun muziekcultuur in België en een ruime meerderheid geeft aan dat er meer aandacht mag voor zijn.

Op de vraag welke muziek vluchtelingen graag horen, is het meest gegeven antwoord de muziek uit hun eigen land. Anderzijds is er ruim 83 procent van de vluchtelingen die ook Westerse muziek mooi vindt. Af en toe luisteren zij naar de radio. Dan luisteren zij zowel naar Westerse als naar niet-Westerse muziek.

Vooraf West-Afrikanen duiden aan dat zij regelmatig naar religieuze muziek luisteren.

Als hoofdreden dat vluchtelingen vaak naar muziek uit hun land luisteren, antwoorden zij dat dit hen een goed en gelukkig gevoel geeft, dit herinnert hen aan hun land van herkomst. Naar Westerse muziek luisteren zij vooral om de taal te leren en jonge vluchtelingen luisteren ernaar met Westerse vrienden.

Verder kregen de bevroegden via de enquête ook nog de mogelijkheid om kenbaar te maken wat zij graag over mekaars muziekcultuur willen leren kennen. Deze vraag werd zeer vaak en grondig beantwoord. Traditionele instrumenten, artiesten, genres, muziekbeleving en de betekenis ervan, zijn de meest voorkomende antwoorden.

Bij de ondervraging werd ook de mogelijkheid voorzien om nog aanvullingen te formuleren. Hier werden vooral zeer positieve en aanmoedigende berichten neergeschreven. De ondervraagden gaven ook hier vooral aan dat zij heel graag meer willen leren over andere muziekculturen.

3. Besluit

Uit de enquête blijkt zeer duidelijk dat zowel Westerlingen als vluchtelingen meer willen te weten komen over mekaars muziekcultuur. De resultaten van deze enquête lijken enigszins verrassend, omdat ze ingaan tegen de perceptie die sommige politici reeds enkele jaren trachten te projecteren. Wie de berichtgeving volgt en de commentaren van politici hoort, heeft immers een heel andere indruk. Het lijkt dan eerder dat een meerderheid van de Belgische bevolking niet geïnteresseerd is in vluchtelingen en daarbij ook in hun muziekcultuur.

DEEL 3: MUZIKALE LANDING

1. Inleiding

Vanuit de enquête die in het tweede deel uitgebreid behandeld werd, werden gegevens verzameld om de output te ontwikkelen namelijk een leerlingenwerkboek met als titel 'Muzikale landing'. Onze output is terug te vinden als bijlage.

2. Basiscompetenties van de leerkracht

De dag van vandaag verwacht de maatschappij heel wat van leerkrachten. Ze moeten didactisch én pedagogisch sterk in hun schoenen staan. Op didactisch vlak houdt dit in dat een leerkracht de vakinhoud en –didactiek van zijn/haar onderwijsvak(ken) moet kennen. Dat is niet alles, want een leerkracht is ook een innovator en cultuurparticipant. Hij moet vernieuwende elementen aanwenden en aanbrengen en ook actuele thema's kritisch benaderen. Gezien het onderwerp van deze bachelorproef zijn deze basiscompetenties van een leerkracht zeker relevant.

3. Link met het vak muzikale opvoeding

3.1 Het vak muzikale opvoeding in het secundair onderwijs

Omgaan met geluid, klank en muziek is onlosmakelijk met de leefwereld van jongeren verbonden. De muzikale beleving behoort tot het dagelijks leven en neemt er dus een belangrijke plaats in. Dat blijkt uit de wijze waarop jongeren zich met muziek omringen. De muzikale beleving beperkt zich trouwens niet tot het musiceren of luisteren naar muziek. Jongeren gebruiken of consumeren geluid, klank en muziek ook als communicatiemiddel. De jongeren gaan er op verschillende manieren mee om.

Muzikale opvoeding kan niet voorbij aan deze specifieke muzikale beleving van jongeren. Dit wil echter niet zeggen dat in het vak muzikale opvoeding enkel de leefwereld van de jongeren aan bod komt. Muzikale interesses en ervaringen zijn de toegangspoort tot een bredere en achterliggende wereld. Muzikale opvoeding zet leerlingen op weg om te groeien in een proces waarbij ze hun gevoelsband met muziek leren versterken.

De muzikale impressie en expressie van de leerling staat centraal. Vocaal en instrumentaal musiceren, naar muziek luisteren, muziek ontwerpen, muziek transformeren naar andere uitdrukkingsvormen, een eenvoudige geschreven weergave van muziek lezen en noteren of nadenken en praten over muziek wordt steeds gekoppeld aan een gevoel, idee of ervaring. Doorheen deze ervaringen leren leerlingen muziek beleven, van muziek genieten, muziek ontdekken of verwonderd zijn door muziek.

De leerling krijgt de centrale plaats in het leerproces. Zijn ervaren, denken, weten en doen vormt het vertrekpunt waaraan leerkrachten de leeractiviteiten vastkoppelen.

Dit leidt tot een innerlijke verrijking en de ontwikkeling van een evenwichtige persoonlijkheid. Muzikale opvoeding vertrekt uit hoe leerlingen omgaan met klank. Door de klank van omgeving, van de eigen stem of instrumenten te onderzoeken, evolueren leerlingen van omgaan met klank naar bewust omgaan met muziek.

(VVKSO, 2009)

3.2 Het leerplan muzikale opvoeding

Het leerplan muzikale opvoeding voor de eerste graad van het secundair onderwijs is een open leerplan. Dat betekent dat de leraar veel ruimte krijgt om zelf keuzes te maken. De doelen zijn sterk gericht op de ontwikkeling van de individuele muzikale beleving van elke leerling afzonderlijk. Op die manier kan de leerkracht inspelen op de specifieke beginsituatie van het vak muzikale opvoeding, namelijk hoe een leerling op een eigen manier met muziek omgaat.

De doelen in het leerplan zijn in drie leerdomeinen geordend:

- leerdomein 1: de leerling en zijn omgang met muziek;
- leerdomein 2: de leerling en zijn omgang met muziek in relatie tot de andere(n);
- leerdomein 3: de leerling en zijn omgang met muziek in relatie tot de wereld.

De doelen in het eerste leerdomein zijn gericht op de ontwikkeling en vorming van het persoonlijke omgaan met muziek. Dit zijn de vaardigheden en kennis waarmee de leerlingen hun eigen muzikaal handelen leren kennen en uiteindelijk leren verfijnen. De leerling leert in dit leerdomein hoe hij als individu geluid, klank en muziek benadert en/of beleeft. Hij ontwikkelt en exploreert het vermogen om zijn eigen muzikaal handelen en beleven beter te begrijpen.

In het tweede en derde leerdomein situeren zich de doelen die het muzikale handelen in een bredere context plaatsen. Leerlingen leren dat anderen, tijd of omgeving hun beleven en begrijpen van muziek mee bepalen. Om die reden diepen leerdomein twee en drie de vaardigheden en kennis van het eerste leerdomein verder uit vanuit de aspecten de andere(n) en de wereld.

(VVKSO, 2009)

3.3 Het vak muzikale opvoeding en vluchtelingen

We horen steeds meer over vluchtelingen in de actualiteit. Conflicten in onder andere Syrië, Afghanistan en Irak zorgen voor de ergste humanitaire crisis sinds de Tweede Wereldoorlog. De meeste vluchtelingen bevinden zich in Afrika en het Midden-Oosten, maar ook Europa kent sinds de zomer van 2015 een verhoogde toestroom van asielzoekers. Dit is ook duidelijk voelbaar in België en zeker ook in het onderwijs. Onze jongeren worden dus steeds meer geconfronteerd met het thema vluchtelingen. Ook het vak muzikale opvoeding kan hier niet aan voorbij gaan.

Het leerplan van muzikale opvoeding is een 'open leerplan'. Dit wil zeggen dat de leerkracht vanuit het leerplan focust op de leerlingen die in de klas zitten. Gezien de toestroom van jonge vluchtelingen in het onderwijs is het dus belangrijk dat we op zoek gaan op welke manier ook hun muziek een plaats kan krijgen in de lessen muzikale opvoeding.

Tijdens de lessen muzikale opvoeding kunnen Westerse leerlingen en vluchtelingen begeleid worden om zich te verdiepen in elkaars muziekcultuur. De muziek in een bepaalde taal geeft ook een stukje cultuur mee van de landen waarin de taal gesproken wordt. Specifiek voor anderstaligen die Nederlands willen leren, zorg je dus niet alleen voor een betere en snellere taalverwerving, maar geef je ze ook de kans op een snellere integratie omdat ze door de taal van de muziek ook onze cultuur leren kennen. (Deckers, 2016) Bovendien krijgen de leerlingen een enorme hoeveelheid muzikale prikkels door kennis te maken met de muziek van vluchtelingen. Zo verwerven de leerlingen heel wat muzikale ervaringen.

Heel veel doelstellingen uit het leerplan muzikale opvoeding sluiten bij deze thematiek aan. Enkele voorbeelden hiervan zijn: de leerling bereidt in groep de muzikale aspiratie voor (LPD 2.1), beluistert,

maakt en onderzoekt muziek uit verschillende contexten en culturen (LPD 3.1), begrijpt de functie van muziek in verschillende contexten en culturen (LPD 3.2), communiceert over en via muziek (LPD 4.1)

3.4 Samenhang met vakoverschrijdende eindtermen (VOET)

Vakoverschrijdende eindtermen zijn minimumdoelen die niet specifiek behoren tot een vakgebied, maar onder meer door middel van meerdere vakken of onderwijsprojecten worden nagestreefd. Elke school heeft de maatschappelijke opdracht de vakoverschrijdende eindtermen bij de leerlingen na te streven.

Het vak muzikale opvoeding in combinatie met deze thematiek over vluchtelingen biedt ruime mogelijkheden tot het nastreven van bepaalde vakoverschrijdende eindtermen.

Enkele voorbeelden van contexten die aan bod kunnen komen zijn:

De leerlingen

- beargumenteren, in dialoog met anderen, de dynamiek in hun voorkeur voor bepaalde cultuur- en kunstuitingen;
- gebruiken cultuur- en kunstuitingen om begrip op te brengen voor de leefwereld van anderen;
- gaan constructief om met verschillen tussen mensen en levensopvattingen;
- illustreren het belang van sociale samenhang en solidariteit;
- gaan actief om met de cultuur en kunst die hen omringen;
- illustreren de wederzijdse beïnvloeding van kunst en cultuur

Binnen de vakoverschrijdende eindtermen vinden we een aantal vaardigheden en attitudes die aan bod kunnen komen, zoals: zich communicatief kunnen uitdrukken, creativiteit, empathie, esthetische bekwaamheid (schoonheid kunnen ervaren), kritisch zijn, meningen formuleren, samenwerken, creativiteit en doorzettingsvermogen.

(Vlaamse overheid, 2016), (Vlaamse overheid, 2014)

4. Niet-Westerse muziek

Meestal wordt met het begrip “het Westen” naar een groep economisch, militair en cultureel dominante landen verwezen. Deze landen behoren tot de rijkste en machtigste ter wereld en hebben een grote invloed en overwicht op de rest van de wereld. Spreken over “Westerse” muziek impliceert het bestaan van “niet-Westerse” muziek: westerse en niet-Westerse muziek worden zo aan elkaar tegengesteld. Dit lijkt misschien wat kunstmatig, maar de Westerse muziek heeft wel degelijk een aantal kenmerken die haar vrij duidelijk van de niet-Westerse muziek onderscheiden.

(Van Maele, 2007-2008)

Het is onmogelijk om alle niet-Westerse muziekvormen op te sommen, dus zullen we ons beperken tot een beschrijving van de Arabische en Afrikaanse muziek. Statistieken tonen immers aan dat de meeste vluchtelingen uit het Midden-Oosten en Afrika komen.

4.1 Arabische muziek

4.1.1 Inleiding

Arabische muziek bevat, net als Westerse, een grote verscheidenheid aan genres. Ruwweg kan daarbij een onderscheid gemaakt worden in de muziek van de West-Arabische landen: Marokko, Algerije, Tunesië en Libië, die samen de Maghreb vormen, en die van de rest van de Arabische wereld: Egypte, Palestina, Libanon, Syrië, Irak en het Arabisch Schiereiland, die samen de Mashriq worden genoemd.

In de loop van de geschiedenis heeft de Arabische muziek zich in beide gebieden verschillend ontwikkeld. De belangrijkste verschillen betreffen de stemming, het toonstelsel, de muzikale vormen en de instrumenten. Ook de beïnvloeding door andere muziekculturen heeft bijgedragen tot het verschil in Oost en West. Zo hebben de Turkse en de Perzische muziekculturen vooral in de Mashriq hun sporen nagelaten, terwijl de muziek uit West-Afrika haar invloed in de Maghreb laten gelden heeft.

Naast de geografische indeling in Oost en West kunnen we voor de Arabische muziek ook de onderverdeling gebruiken die we voor de Westerse muziek hanteren: klassieke muziek, lichte of populaire muziek en volksmuziek.

De meeste Arabieren zijn moslims. In vergelijking met andere godsdiensten speelt muziek een minder prominente rol, mede door het verbod op muziekinstrumenten in de moskee. Tijdens de ramadan (de islamitische vastenmaand) en bij religieuze bijeenkomsten, zoals de viering van de geboortedag van de profeet Mohammed (mawlid) of van een plaatselijke heilige, worden lofzangen op Allah en de profeet Mohammad en andere liederen met een godsdienstige strekking gezongen. Meestal alleen door mannen; vaak begeleiden zij zich daarbij op de daff of de bandir (een soort tamboerijn, maar zonder schellen). Melodie-instrumenten zijn niet toegestaan, behalve de gasba (fluit) of de zurna (hobo).

(Stichting Centrale Discotheek, 2018)

4.1.2 Muzikale kenmerken

Arabische muziek kent een andere stemming en ordening van tonen dan Westerse muziek. Hierdoor klinkt Arabische muziek anders in de oren bij Westerlingen. Het toonmateriaal, dat de basis van een compositie of improvisatie vormt, wordt in de Arabische muziek geordend door:

- de stemming: de vaststelling van de specifieke toonhoogtes
- de maqam: de scalaire (en vaak ook hiërarchische) ordening van de toonhoogtes die in een compositie of improvisatie worden gebruikt,
- de wazn: de ordening van de toonduren

Stemming

Een opvallend verschil met de Westerse muziek is de stemming van de Arabische muziek. Naast de halve en de hele toonstap kent zij ook een toonstap die daar precies tussen ligt: de $\frac{3}{4}$ stap.

Maqam

Een kernbegrip in de Arabische muziek is maqam. De eenvoudigste betekenis is toonladder. Daarnaast wordt elke maqam gekenmerkt door zaken als de wijze van beginnen, de manier waarop wordt geëindigd, bepaalde melodische formules, belangrijke tonen, en de relatie tot andere maqams. Er zijn maqams waarvan de toonladder net als de Westerse majeur en mineurladder, alleen uit hele en halve

toonstappen bestaat. Daarnaast zijn er maqams waarvan de ladder uit hele en $\frac{3}{4}$ stappen bestaat en maqams waarin alle drie de toonstappen voorkomen. Er zijn ongeveer dertig maqams.

Wazn (ritme)

De Arabische muziek kent een grote verscheidenheid aan ritmes, die wazn of iqa worden genoemd. De wazn vormt de metrisch-ritmische basis van een compositie of improvisatie en wordt uitgevoerd op een slaginstrument. Elke wazn bestaat uit een reeks zware en lichte slagen.

(Stichting Centrale Discotheek, 2018)

4.1.3 Arabische artiesten

De Arabische populaire muziek heeft zich in de twintigste eeuw kunnen ontwikkelen en verbreden dankzij de grammofoonplaat en de film. Artiesten als Om Kalsoum (1904-1975) en Mohammed Abdel Wahhab (1910-1991) werden sterren in de Arabische wereld en ver daarbuiten.

Tijdens hun optredens lieten zij zich begeleiden door een tamelijk groot ensemble, de firqa. Dit bestond uit drie of vier Westerse violen, een qanoun, twee luiten, twee fluiten (nay) en verder cello, contrabas, tabla en soms accordeon en klarinet. Een koor van ongeveer vijftien mannen en/of vrouwen zorgde voor vocale ondersteuning en begeleiding van de solozanger(es).

Om Kalsoum

Om Kalsoum zong aanvankelijk vooral klassieke, traditionele liederen. In de jaren dertig begon haar jarenlange samenwerking met de belangrijke Egyptische componisten Mohammed al-Qasabji, Riad as-Sunbati en Mohammed Abdel Wahab, en de dichters Ahmed Shawqi en Ahmed Rami. Zij speelde in zes muziekfilms de vrouwelijke hoofdrol, trad op voor de Egyptische staatshoofden Farouk, Nasser en Sadat en beheerste een repertoire van zo'n vierhonderd liederen in allerlei genres, waarvan de ougniya en de qasida de belangrijkste zijn. Haar stem was in haar jeugd hoog en helder, later werd deze warmer, voller en een tikje nasaal. Vanaf 1935 gaf zij meer dan dertig jaar lang op elke eerste donderdag van de maand een concert voor Radio Cairo, dat in de gehele Arabische wereld te beluisteren was.

Mohamed Abdel Wahab

Mohamed Abdel Wahab was een zeer begaafd allround musicus en verwierf grote bekendheid als zanger, luitspeler, componist en filmster. In de jaren 1930-1950 werkte hij aan minstens zeven films mee. Hij was de grote gangmaker van een muzikale vernieuwingsbeweging, die een synthese zocht tussen de Arabische en de Westerse muziek, en wordt gezien als de man die verantwoordelijk is geweest voor zeer verstrekkende veranderingen in de Arabische muziek. Het gebruik van Westerse instrumenten, de overname van het Westerse majeur- en mineursysteem, de harmonie, de orkestratietechniek en de toepassing van Zuid-Amerikaanse dansritmes worden allemaal aan hem toegeschreven. Hij werkte mee aan de compositie van het Syrische volkslied.

(Stichting Centrale Discotheek, 2018)

4.1.4 Enkele typische muziekinstrumenten

Oud

De oud is een tokkelinstrument met een klankkast in de vorm van een halve peer opgebouwd rond een mal, en een korte geknikte hals. De snaren van darm worden aangetokkeld met een plectrum gemaakt van een stukje schildpadschild of van een veder van een arend.

De oud speelt een zeer vooraanstaande rol in de Arabische muziek: men noemt hem de 'sultan' van de Arabische instrumenten. Doorheen zijn lange geschiedenis reisde het instrument van Oost naar West, vanuit Bagdad (7e eeuw), via Klein-Azië en het Arabisch schiereiland, naar Noordoost-Afrika en Andalusië (9e eeuw). Hij is de directe voorloper van onze Westerse luit. Beide instrumenten lijken erg op elkaar, maar de oud heeft geen frets en zijn hals is smaller.

(eBay Inc., 2018)

(Willaert, Bahri, & Cools, 2018)

Qanun

De qanun, kanun of kanonaki wordt bespeeld in het Midden-Oosten, Centraal Azië en Zuid-Oost Europa. De naam is afkomstig van het Arabische woord kanun of qanun. Dit betekent regel, wet, norm of principe.

(salamuzik.com, 2014)

Het is een snaarinstrument uit de groep plankceters. De qanun heeft de vorm van een rechthoekig trapezium. Over het bord zijn er 78 of 81 snaren gespannen in groepen van 3. Per noot zijn er steeds een set van drie gelijkgestemde snaren. Deze worden tegelijkertijd aangeslagen waardoor er een redelijk volume wordt gemaakt. De klankproductie van de qanun wordt gemaakt door het tokkelen van de snaren met nagels van de vingers of met een plectrum. Het plectrum is een strookje gemaakt uit de schild van een schildpad of van kunststof. Via de stemknoppen kunnen de noten van toonhoogte gewijzigd worden. Dit kan tijdens het spelen.

De snaren waren in vroegere tijden gemaakt van de darmen van geit of schaap. Tegenwoordig van kunststoffen zoals nylon. De snaren lopen vanaf de stempennen (links), over een brug naar rechts.

De brug leunt hierbij op een aantal open vlakken. Deze zijn met natuurvel of een kunststofvel bespannen. In vroegere tijden van vissenhuid, later van koeienhuid en tegenwoordig dus van kunststof).

De qanun ligt meestal op de knie van de muzikant.

De betere bouwers zijn in Turkije actief.

(Scholte, 2016)

Darbuka

Een darbuka is een Arabische trommel in de vorm van een beker of een kelk, ook wel vaastrommel genoemd. Hij heeft één enkel vel op de brede kant en komt voor in het Midden-Oosten, Noord-Afrika, de Balkan en Oost-Europa. De drum wordt zittend met de vingers bespeeld terwijl hij rust op het been of de schoot van de speler. Het smalle uiteinde steekt onder één arm door.

Andere namen voor deze trommel zijn tarabuka, darbouka, darbukka, darabukka, darabouka, debuka, derboukka, doumbek, dumbec, dumbeg, dumbelek, toemberleki, goblet (beker) drum, chalice (kelk) drum.

Een bespeler van dit instrument wordt een drabki genoemd.

(Musik Produktiv GmbH & Co.KG , 2018)

De trommel kan gemaakt zijn van aardewerk (origineel), metaal (aluminium, koper of messing), of soms hout. Het vel was oorspronkelijk de huid van een vis. Tegenwoordig zijn de meeste vellen van plastic.

Kamanja

De kamanja, kamancheh of kamāncha is een oud strijkinstrument met een lange hals dat populair is in Iran, Centraal-Azië, en de Kaukasus.

De kamanja vindt waarschijnlijk haar oorsprong in het oude Perzië. De puntviool heeft een bolvormige klankkast gemaakt van een kalebas waar de kop is afgesneden. De zo ontstane opening is afgespannen met een dierenvel van lams-, geiten- of vissenhuid waarover de snaren lopen. Het instrument bestaat in vele vormen, soorten en afmetingen.

Oorspronkelijk had de kamanja drie zijden snaren, tegenwoordig wordt op vier metalen snaren gespeeld. Het is ongeveer zo groot als een altviool, maar wordt bespeeld als een cello.

(The Metropolitan Museum of Art, 2018)

(The Metropolitan Museum of Art, 2018)

4.2 Afrikaanse muziek

4.2.1 Inleiding

De Afrikaanse muziek is een stijl die door inheemse Afrikaanse volkeren al van generatie op generatie wordt overgedragen en tot vandaag de dag het continent kenmerkt. Ze heeft haar eigen evolutie en is zeer verschillend van andere muziekgenres. Ook bestaan er grote verschillen tussen Afrikaanse stijlen onderling.

Muziek maken is in Afrika geen commerciële onderneming, maar onderdeel van het leven zelf. Als de Senegalese vissers klaar zijn met hun zware werk langs de oevers van de rivier met de intense hitte van de woestijn in hun rug beginnen zij te zingen. Veel Afrikanen zingen van nature. Ze zingen over hun ervaringen, hun leven en hun relaties. Het zijn niet alleen de muzikanten en zangers die dit doen, maar iedereen heeft deze neiging en inspiratie.

In Afrika is er een andere opvatting over muziek dan in Europa. In Afrika is muziek meestal geen uiting van individuele gevoelens of van geloofsovertuiging van de gemeenschap, maar een deel van het sociale leven en communicatie. In veel gevallen gebruikt men muziek in Afrika ook als middel voor het bestrijden van ziektes of voor het gunstig stemmen van de goden. Daarnaast bevordert muziek de interactie tussen mensen. Ze houden van ritme en verschillende melodieën.

Afrikaanse muzikanten en liedjes zijn niet zo bekend, maar het ritme en geluid van instrumenten als Kora gitaar en Djembé drums wel.

(BIME Imports, 2018)

4.2.2 Muzikale kenmerken

De Afrikaanse muziekstijl is zeer verschillend van de westerse muziekstijl.

Bij de Afrikaanse muziek ligt de nadruk vooral op ritme (meestal trommelritmes) en de muziek is niet gebonden aan regels. Bij de westerse muziek spelen melodie en harmonie een belangrijke rol. Harmonie is het tegelijkertijd voortbrengen van verschillende tonen die mooi en harmonisch klinken. Om het muziekstuk harmonisch te doen klinken werden bij de harmonie veel regels opgesteld waaraan men zich moet houden om een 'mooi' muziekstuk te verkrijgen. Westerse muziek gebruikt bijvoorbeeld vierkwartsmaten waar de Afrikaanse geen gebruik van maakt, wat Afrikaanse muziek in de oren van een westerse luisteraar vreemd kan doen klinken. In Afrikaanse muziek zit ook een melodie, al is dit in Afrika ondergeschikt aan het ritme. De melodie van Afrikaanse muziek verloopt meestal als volgt: in het begin is er een sterke stijging, gevolgd door een langzame melodiedaling zonder dat de toonsoort verandert.

De Afrikaanse muziekstijl heeft ook een speciaal karakter van vraag en antwoord. Dit komt door de verdoorgedreven polyritmiek, waarbij door het tegelijkertijd voortbrengen van verschillende ritmen, ritmische lagen ontstaan die behoren tot een ingewikkeld geheel. Bij Afrikaanse songs is het karakter van vraag en antwoord vaker aanwezig met een voorzanger en een koor dat de zinnen herhaalt, waarbij het koor soms het publiek is. In dit opzicht is Afrikaanse muziek spelen, erop dansen en ernaar luisteren een vorm van communiceren.

(Afrikaanse muziek, 2018)

4.2.3 Afrikaanse artiesten

Akon (Senegal)

De Amerikaanse R & B-ster Akon met Senegalese roots is enorm populair. Hij is zeer bekend in de Afrikaanse steden, maar ook op het platteland.

Amadou en Mariam (Mali)

Het blinde echtpaar Amadou en Mariam combineren traditionele Malinese muziek met akoestische gitaar en diverse (elektro) geluiden en invloeden uit Egyptische, Cubaanse of Oost-Afrikaanse hoek.

Baaba Maal (Senegal)

Baaba Maal is één van de beste artiesten die muziekland Senegal ooit heeft voortgebracht. Door zijn muziek is hij een trendsetter in eigen land geworden

Ba Cissoko (Guinee)

Traditionele kora-muziek wordt op moderne wijze geïnterpreteerd door deze jonge, moderne muzikanten. Dit is zeer Afrikaanse muziek, maar gemakkelijk te waarderen voor westerlingen.

Bassekou Kouyate (Mali)

Bassekou Kouyate zet de geluiden van het gitaar-achtige instrument Ngoni om in groovy-geluiden.

Bisso Na Bisso (Congo)

Zijn muziek is een soort exotische muziek met een up-beat geluid met heel veel positieve vibes.

(BIME Imports, 2018)

4.2.4 Enkele typische muziekinstrumenten

De meeste West-Afrikaanse muziekinstrumenten zijn percussie-instrumenten. Naast verschillende types trommel als de djembé, tamani en dundun zijn de balafon, ngoni en kora-gitaar typische Afrikaanse instrumenten. Deze instrumenten maken de Afrikaanse muziek zo rijk van klank. Andere percussie-instrumenten zijn bellen, ratels en rammelaars. Deze instrumenten worden in verschillende uitvoeringen en van verschillende materialen gemaakt, maar de functie is ritmische ondersteuning van de andere muziekinstrumenten.

(BIME Imports, 2018)

Djembé drum (Mali, Guinee, Gambia en Senegal)

De Djembé-drum komt van de Mandingstammen. De traditionele manding-muziek komt uit Mali en Oost-Guinee. Djembé-drums hebben verschillende afmetingen en elke grootte heeft weer zijn eigen klank. Deze drums klinken zeer luid en doordringend. Deze bekervormige trommel is goed draagbaar en hangt dan vaak aan een nekkoord.

(BIME Imports, 2018)

De tamani of 'de pratende trommel' (Mali)

(BIME Imports, 2018)

De tamani is afkomstig uit Mali en wordt nog altijd vaak gebruikt. Deze drums worden onder de arm gedragen. Men slaat erop met een kleine, kromme stok. De snaren rond de trommel trekken de huid strakker, dus hoe meer men knijpt, hoe hoger de toon. De tamani is gemaakt van dierenhuid, de akkoorden van geregen touw en de basis is gemaakt van met de hand gesneden hout

Dundun-drum (Mali)

(Rock Cellar Store, 2018)

De drie dundun drums, dunun of doun-doun vormen de basis voor veel Maninka-ritmes. Dunduns bestaan uit holle houten buizen met koehuid aan beide uiteinden. Deze zijn met touw bespannen. Men slaat op de trommels met een stok en er zit vaak een bel aan.

Ngoni (Mali, Guinea)

(Jeremy Cloake, Resonance Creations Ltd., 2013)

De ngoni is een tokkelinstrument. Het is de traditionele luit waarbij de lange hals op een kalebas bevestigd is. De ngoni is karakteristiek voor de Maninka-muziek.

Balafon (Mali)

(Stream Africa, 2018)

De balafon is een soort houten xylofoon. De balafon bestaat uit een stel gestemde (hard)houten staven. Daaronder hangen kalebassen als klankversterkers. De balafon is karakteristiek voor de West-Afrikaanse traditionele muziek.

Kora-gitaar (Senegal, Gambia en Mali)

(BIME Imports, 2018)

Het lichaam van de kora-gitaar is gemaakt van een kalebas. Deze wordt in tweeën gesneden en bedekt met de huid van een koe of geit. De snaren van de kora-gitaar zijn gemaakt van vislijn, die in West-Afrikaanse landen als Mali gemakkelijk verkrijgbaar is op de lokale markt.

Schelp

(Catawiki, 2018)

In de Afrikaanse muziek worden regelmatig grote schelpen gebruikt als blaasinstrument. Na een beetje oefenen kun je hier een soort trompetgeluid uit halen.

(Percussie-instrumenten - blaasinstrumenten - snaarinstrumenten, 2018)

BESLUIT

In het eerste deel van deze bachelorproef werd vanuit de literatuur het belang van muziek als maatschappelijke meerwaarde geduid. Er werd op gewezen dat cultuur een brug kan vormen tussen gemeenschappen en zo een belangrijk medium kan zijn in de interculturele dialoog. Bovendien is de taal van muziek universeel en bevordert muziek de sociale cohesie van een groep.

Na opzoekingswerk werd vastgesteld dat er al verschillende initiatieven bestaan om vluchtelingen plezier te laten beleven aan het musiceren. Er is echter weinig tot geen lesmateriaal voor 'muzikale opvoeding' die Westerse leerlingen en vluchtelingen aanzetten om zich te verdiepen in elkaars muziekcultuur en op die manier voor meer integratie kan zorgen.

Mede door de resultaten van de uitgevoerde enquête kan men nochtans aannemen dat het zeer wenselijk is om ook in het secundair onderwijs ruime aandacht aan verschillende muziekculturen te besteden. Uit de gegevens van de enquête kan men stellen dat vluchtelingen en Westerlingen niet veel weten over elkaars muziekcultuur. Toch geven beide aan dat zij hier graag meer willen over weten.

De studie van het leerplan 'muzikale opvoeding' maakt duidelijk dat deze thematiek perfect aansluit bij de inhoud van de leerplandoelen.

Daarom hebben we ervoor gekozen om een lessenpakket 'Muzikale landing' te voorzien. Voor de didactische verwerking hebben we gekozen om een werkbundel met bijhorende handleiding voor de leerkracht te ontwikkelen.

De leerlingen worden geprikkeld door een aantrekkelijke werkbundel. In deze werkbundel worden verschillende aspecten van de muziekcultuur van vluchtelingen en westerlingen besproken. Door eerst een beeld te schetsen van het leven van een vluchteling wordt de kennis en het inlevingsvermogen van Westerlingen verhoogd. Verder wordt gekozen voor een verdere verdieping in Arabische en Afrikaanse muziek. Uit onderzoeksgegevens blijkt immers dat de meeste vluchtelingen uit die regio's komen.

De verschillende muziekculturen worden met elkaar vergeleken. De leerkracht wordt ondersteund met onder andere extra inhoudelijke informatie en een werkbundel met handleiding. We hopen dat andere leerkrachten ook de vruchten kunnen plukken van ons afstudeerproject waar we met hart en ziel aan gewerkt hebben.

De uitspraak van Huib Schippers (1997) past volledig in deze denkwijze: "Music education should not be – and cannot afford to be – an ivory tower, a bastion of Western classical culture in a multicultural society." (Van Maele, 2007-2008)

Bibliografie

Bronnen

- Dreamstime. (2018). *Groene Doedelzak*. Opgehaald van Dreamstime:
<https://nl.dreamstime.com/stock-illustratie-groene-doedelzak-image47117016>
- abduallah al-qahtani. (2012, april 19). *Oum Kalthoum - Amal Hayati* □□□□□ □□□ - □□□□□ □□. Opgehaald van YouTube: <https://www.youtube.com/watch?v=x8GR0Pr4csc>
- Abdulrasol, O. (2016, maart 18). *Gypsy in Baghdad - Osama Abdulrasol Quintet* □□ □□□□ □□□□□. Opgehaald van YouTube: <https://www.youtube.com/watch?v=wAVOsE5XRjw>
- African Uniques Traditional Dance & Music Group-Djembe Rhythms*. (2015, februari 11). Opgehaald van YouTube: https://www.youtube.com/watch?v=LOS0kA_O6IQ
- Afrika*. (2018, maart 19). Opgehaald van Wikipedia: <https://nl.wikipedia.org/wiki/Afrika>
- Afrikaanse muziek*. (2018, maart 05). Opgehaald van Wikipedia:
https://nl.wikipedia.org/wiki/Afrikaanse_muziek
- Altviool*. (2018, februari 07). Opgehaald van Wikipedia: <https://nl.wikipedia.org/wiki/Altviool>
- Amadou & Mariam. (2017, mei 02). *Amadou & Mariam - Bofou Safou (Music Video)*. Opgehaald van YouTube: <https://www.youtube.com/watch?v=6SJR81-JlWA>
- Amadou & Mariam*. (2018, maart 21). Opgehaald van Wikipedia:
https://en.wikipedia.org/wiki/Amadou_%26_Mariam
- ANNA RF. (2018, mei 17). *Faran Ensemble - Wind*. Opgehaald van YouTube:
<https://www.youtube.com/watch?v=xp6YrjvepeE>
- Arab Idol. (2013, juni 15). *Arab Idol - □□□□ □□□□ □ □□□□ □□□ - □□□□□□□□*. Opgehaald van YouTube: <https://www.youtube.com/watch?v=Ds9TfDyE53E>
- Arab Instruments. (2016, december 11). *Solo Oud and Ceramic Darbuka - Arab Instruments Online Shop*. Opgehaald van YouTube: <https://www.youtube.com/watch?v=ILI3IXalbok>
- Ba Cissoko*. (2014, juli 08). Opgehaald van YouTube:
https://www.youtube.com/watch?v=LcE00fW_7fo
- Baaba Maal. (2017, juni 25). *Baaba Maal "JAABÉ" (Clip Officielle)*. Opgehaald van YouTube:
<https://www.youtube.com/watch?v=zEOXblMb0Os>
- Baaba Maal*. (2018, mei 25). Opgehaald van Wikipedia: https://en.wikipedia.org/wiki/Baaba_Maal
- Balalaika*. (2015, oktober 25). Opgehaald van Wikipedia: <https://nl.wikipedia.org/wiki/Balalaika>
- Baranyanka, E. (2018). *Me, myself and I*. Opgehaald van Eric Baranyanka:
<http://www.ericbaranyanka.be/mezelf/#>
- Baranyanka, E. (2018). *Todo Mi Amor*. Opgehaald van Eric Baranyanka:
<http://www.ericbaranyanka.be/todo-mi-amor/>
- Baranyanka, E. (2018, mei 17). *Todo Mi Amor (es para ti)*. Opgehaald van YouTube:
<https://www.youtube.com/watch?v=w3bRX7Qyij4>

- Beasley, A. (2013, november 15). "Saghi Nameh" - Alexander Beasley (Kamancheh). Opgehaald van YouTube: <https://www.youtube.com/watch?v=EQt4mRuKDC0>
- Beenhakkers Slagwerk. (2018). *WAT IS EEN DARBUKA – DARBOUKA?* Opgehaald van Beenhakkers Slagwerk: <http://beenhakkers.nl/darbuka-darbouka/>
- Bernal, J. (2014, september 18). *ARMOEDE BLIJFT DALEN IN COLOMBIA*. Opgehaald van jaiobernal.com: <http://colombia.jaiobernal.com/armoede-blijft-dalen-in-colombia/>
- Bestand:At Sign Nimbus.svg*. (2011, februari 07). Opgehaald van Wikipedia: https://nl.m.wikipedia.org/wiki/Bestand:At_Sign_Nimbus.svg
- Beth's Notes . (2018). *Nkosi Sikelel' iAfrika*. Opgehaald van Beth's Notes: <https://www.bethsnotesplus.com/2017/05/nkosi-sikelel-iafrika.html>
- BIME Imports. (2018). *West-Afrikaanse muziek*. Opgehaald van westafrikaans.nl: <http://www.westafrikaans.nl/muziek>
- BIME Imports. (2018). *West-Afrikaanse muziekinstrumenten*. Opgehaald van westafrikaans.nl: <http://www.westafrikaans.nl/instrumenten>
- BIME Imports. (2018). *West-Afrikaanse muzikanten*. Opgehaald van westafrikaans.nl: <http://www.westafrikaans.nl/muzikanten>
- bol.com b.v. (2018). *Gitaar - Akoestisch*. Opgehaald van bol.com: <https://www.bol.com/nl/p/gitaar-akoestisch/9200000013565684/?country=BE>
- Bonneure, K. (2018, april 24). "Imagine Tour": muzikanten uit Mosul op tournee door Vlaanderen. Opgehaald van VRT NWS: <https://www.vrt.be/vrtnws/nl/2018/04/27/-imagine-tour---muzikanten-uit-mosul-op-tournee-door-vlaanderen/>
- Brassband*. (2018, april 18). Opgehaald van Wikipedia: <https://nl.wikipedia.org/wiki/Brassband>
- Bruwier, S., & Den Haese, M. (2013, juni). Bachelorproef: *Djelem Djelem - Lessenreeks omtrent Roma*. Gent, Oost-Vlaanderen, België: Arteveldehogeschool.
- Bushnaq, S. (2016, december 10). *Suad Bushnaq | Tomorrow | Syrian Expat Philharmonic Orchestra* | □□□□. Opgehaald van YouTube: <https://www.youtube.com/watch?v=1j-62SaFVU0&index=3&list=RDF7VCRMrlHc8>
- Cajón*. (2016, juli 26). Opgehaald van Wikipedia: <https://nl.wikipedia.org/wiki/Caj%C3%B3n>
- CanvasTV. (2017, november 08). *IM longread band final OT*. Opgehaald van YouTube: https://www.youtube.com/watch?time_continue=2&v=XhZZXQt_eXw
- CanvasTV. (2017, november 13). *Imagine Home*. Opgehaald van YouTube: <https://www.youtube.com/watch?v=AlahprTp8Tc>
- Catawiki. (2018). *Triton, s hoorn [schelp]*. Opgehaald van Catawiki: <https://veiling.catawiki.nl/kavels/5192153-triton-s-hoorn-schelp>
- Cherif Abidi. (2017, juli). *Oum Kalthoum* □□□□□ □□ - □□□□ □□□ □□□□ - □□□□ □□□□. Opgehaald van ViYouTube: <http://viyoutube.com/video/YkY6jg-do-8/oum%20kalthoum%20%D8%A5%D8%B3%D8%A3%D9%84%20%D8%B1%D9%88%D8%AD%D9%83%20->

%20%D9%85%D9%82%D8%B7%D8%B9%20%D9%83%D9%86%D8%AA%20%D8%B2%D9%85
%D8%A7%D9%86%20-%20%D8%A7%D9%85%20%D9%83%D9%84%D8%AB%D9%88%D9%85

Cimbalom. (2018, maart 03). Opgehaald van Wikipedia: <https://nl.wikipedia.org/wiki/Cimbalom>

Colpin, L. (2017, februari). Een Iraans meisje met een Vlaamse doedelzak. *folk*, pp. 18-19. Opgehaald van <https://folkmagazine.be/fm1702/>

COMMISARIAAT-GENERAAL VOOR DE VLUCHTELINGEN EN DE STAATLOZEN. (2018, mei 18). *CIJFERS*. Opgehaald van COMMISARIAAT-GENERAAL VOOR DE VLUCHTELINGEN EN DE STAATLOZEN: <http://www.cgvs.be/nl/cijfers>

COMMISSARIAAT-GENERAAL VOOR DE VLUCHTELINGEN EN DE STAATLOZEN. (2017, augustus). *Asielstatistieken augustus 2017*. Opgehaald van COMMISSARIAAT-GENERAAL VOOR DE VLUCHTELINGEN EN DE STAATLOZEN: http://www.cgvs.be/sites/default/files/asielstatistieken_2017_augustus_nl_0.pdf

COMMISSARIAAT-GENERAAL VOOR DE VLUCHTELINGEN EN DE STAATLOZEN. (2017, december). *Asielstatistieken December 2017*. Opgehaald van COMMISSARIAAT-GENERAAL VOOR DE VLUCHTELINGEN EN DE STAATLOZEN: https://www.cgvs.be/sites/default/files/asielstatistieken_2017_december_nl_0.pdf

Corelio. (2016, januari 05). *1.800 vluchtelingen extra in Vlaamse klassen*. Opgehaald van Hilde Crevits: <http://www.hildecrevits.be/nl/1800-vluchtelingen-extra-vlaamse-klassen>

Corens, P. (2014, oktober 13). *VLUCHT UIT BELGIË*. Opgehaald van ONDER DE DUITSE KNOET TIJDENS DE GROTE OORLOG: <http://wo1.erfgoedlommel.be/?p=158>

Cultuurcentrum Strombeek Grimbergen. (2018). *TAMINO (TRY-OUT)*. Opgehaald van cultuurcentrem strombeek grimbergen: <https://www.ccstrombeek.be/tamino>

Dahhan, G. (2016, september 10). *De Syrische oorlog komt naar Europa*. Opgehaald van Trouw: <https://www.trouw.nl/democratie/de-syrische-oorlog-komt-naar-europa~a8194a75/>

Dawsons Music. (2018). *MIRAGE RAVEN ACOUSTIC STARTER DRUM KIT*. Opgehaald van Dawsons: <https://www.dawsons.co.uk/mirage-raven-acoustic-drum-kit>

De Centrale. (2017). *De Centrale*. Opgehaald van De Centrale: <http://decentrale.be/>

De Centrale. (2017). *Folder Wereldmuziekschool*. Opgehaald van De Centrale: <http://decentrale.be/files/files/folder-muziekschool-2017-2018.pdf>

De Centrale. (2018). *OVER DE CENTRALE*. Opgehaald van De Centrale: <http://decentrale.be/nl/over-de-centrale>

De Clercq, H. (2014, december 07). *Hilde De Clercq - Muhabbet bağına girdim bu gece*. Opgehaald van YouTube: <https://www.youtube.com/watch?v=o2vcxyrOWkU>

De Clercq, H. (2018). *Biografie*. Opgehaald van Hilde De Clercq: <http://hildehilal.be/biografie.html>

De Doedelzak. (2018). Opgehaald van Static Digischool: <http://static.digischool.nl/mu/leerlingen/mt/instrumenten/doedzak.htm>

De Gooische Muziekschool & Tisda Webdesign. (2018). *Vioolles*. Opgehaald van De Gooische Muziekschool: <https://www.degooischemuziekschool.nl/cursussen/instrumentaal-3-80-jaar/vioolles/>

- De Persgroep Publishing. (2018). *Er zit weer muziek in Mosoel*. Opgehaald van HLN.be:
https://www.google.be/search?hl=nl-BE&tbm=isch&sa=1&ei=euT9WpDCG5CZsAfc1qyAAQ&q=er+zit+weer+muziek+in+mosoel&oq=er+zit+weer+muziek+in+mosoel&gs_l=img.3...872.7443.0.8067.28.28.0.0.0.91.1788.27.27.0...0...1c.1.64.img..1.12.872...0j0i67k1j0i8i30k1.0.1Vrm
- Deckers, R. (2016, januari 02). *Doelgroepen*. Opgehaald van Muziek is de max!:
<http://www.muziekisdemax.be/project/doelgroepen/>
- DecoFreaks. (2018). *Luit*. Opgehaald van DecoFreaks:
http://www.decofreak.nl/decoshop/product_info.php?products_id=107
- Depositphotos Inc. (2018). *Auditie Stockvectors en Auditie rechtenvrije illustraties*. Opgehaald van depositphotos: <https://nl.depositphotos.com/vector-images/auditie.html>
- Depositphotos Inc. (2018). *Houtsnede illustratie van kaart van het Midden-Oosten– stockillustratie*. Opgehaald van depositphotos: <https://nl.depositphotos.com/29888853/stockillustratie-houtsnede-illustratie-van-kaart-van.html>
- Discogs. (2018). *Osama Abdulrasol*. Opgehaald van Discogs:
<https://www.discogs.com/artist/1466226-Osama-Abdulrasol>
- Doornbos, H., Renson, I., & Schoofs, N. (2018). *De vluchtelingencrisis in 25 vragen en antwoorden*. Opgehaald van De Tijd: <https://multimedia.tijd.be/vluchtelingen/>
- Dreamstime. (2018). *De kaart van Editable van Afrika*. Opgehaald van Dreamstime:
<https://nl.dreamstime.com/royalty-vrije-stock-afbeeldingen-de-kaart-van-editable-van-afrika-image15873329>
- Early Music Shop. (2018). *Camac Pedal Harp Athena 47 String TL Extended Soundboard Walnut*. Opgehaald van The Early Music Shop: <http://www.earlymusicshop.com/product.aspx/en-GB/1063623-camac-pedal-harp-athena-47-string-tl-extended-soun>
- eBay Inc. (2018). *Turkish Oud Folk Instrument Guitar Lute 11 Strings Made in Turkey Gigbag Set*. Opgehaald van eBay: <https://www.ebay.co.uk/itm/Turkish-Oud-Folk-Instrument-Guitar-Lute-11-Strings-Made-in-Turkey-Gigbag-Set-/282556540228>
- Emi Records Italy. (2012, december 20). *John Lennon - Imagine*. Opgehaald van YouTube:
<https://www.youtube.com/watch?v=VOgFZfRVaww>
- Enterfest. (2012, maart 23). *Reporterslabo 'Cimbalom Express' - Ledebirds & Brassband Gent*. Opgehaald van YouTube: <https://www.youtube.com/watch?v=JCK-Ok9B7SA>
- Eritrea. (2018, april 25). Opgehaald van Wikipedia: <https://nl.wikipedia.org/wiki/Eritrea>
- Ertra, Ertra, Ertra. (2016, juni 11). Opgehaald van Wikipedia:
https://nl.wikipedia.org/wiki/Ertra,_Ertra,_Ertra
- Ertra, Ertra, Ertra. (2018, juni 04). Opgehaald van Wikipedia:
https://en.wikipedia.org/wiki/Ertra,_Ertra,_Ertra
- Ethnic Musical. (2018). *Professional Turkish Oud – Walnut (Master Kamil Gul)*. Opgehaald van Ethnic Musical: <https://www.ethnicmusical.com/shop/professional-turkish-oud-walnut-master-kamil/>

- EU Campaign for the integration of Refugees, European Commission. (2008). *To Feel At Home - Integration of Refugees in Europe/Terre D'Accueil - l'intégration des réfugiés en Europe*. Brussel: UNHCR, International Broadcasting Trust.
- FARAN ENSEMBLE. (2014). *ABOUT US*. Opgehaald van FARAN: <http://faran-ensemble.com/about-us/>
- FRRME. (2018, april 20). *Weekly Media Summary 20 April 2018*. Opgehaald van FRRME: <https://frrme.org/news-2/>
- GeckoandFly. (2018). *15 John Lennon Quotes on Love, Imagination, Peace and Death*. Opgehaald van Gecko&Fly: <https://www.geckoandfly.com/20135/john-lennon-quotes-love-imagination-peace-death/>
- Geeraerts, L. (2018, januari 21). *De favoriete ochtendmuziek van Tsar B: bloemen, Chopin en lelijke hondjes*. Opgehaald van De Morgen: <https://www.demorgen.be/muziek/de-favoriete-ochtendmuziek-van-tsar-b-bloemen-chopin-en-lelijke-hondjes-b22280d1/>
- Gemeentelijke Academie voor Muziek, Woord en Dans Wuustwezel. (2018). *Viool*. Opgehaald van Gemeentelijke Academie voor Muziek, Woord en Dans Wuustwezel: <http://www.academiewuustwezel.be/node/247>
- Graphic Resources S.L. (2018). *Persoon leren door te lezen Gratis Icoon*. Opgehaald van freepik: https://nl.freepik.com/iconen-gratis/persoon-leren-door-te-lezen_720178.htm
- Graphic Resources S.L. (2018). *Wereldbol psd & iconen Gratis Psd*. Opgehaald van freepik: https://nl.freepik.com/vrije-psd/wereldbol-psd-amp-iconen_597921.htm
- GRIOT GMBH. (2017). *BA CISSOKO photo 01*. Opgehaald van GRIOT GMBH: http://www.griot.de/bacissoko_photo01.html
- Guy, P. (2007). *A Brief History of the Guitar*. Opgehaald van guyguitars.com: <https://www.guyguitars.com/eng/handbook/BriefHistory.html>
- Hanlet. (2018). *Concertverhuur service*. Opgehaald van Hanlet: <https://www.hanlet.be/nl/content/12-piano-verhuur-voor-concerten>
- Hattink, F. (2018). *Lage landen doedelzak/Breugheldoedelzak/Vlaamse doedelzak*. Opgehaald van Cornemuses Jolipipe: <http://www.doedelzak.com/lagelanden.aspx>
- Hervormde Kapel Wierden . (2018, mei 27). *Dienst: ds. H. Koetsveld* . Opgehaald van Hervormde Kapel Wierden: <http://www.hervormdekapel.nl/events/dienst-ds-h-koetsveld-2/>
- Heylighen, E., Bonamini, C., Houben, K., Keytsman, E., De Valck, H., & Goethals, F. (2015). *Wat is een vluchteling?* (E. Heylighen, C. Bonamini, K. Houben, E. Keytsman, & H. De Valck, Red.) Opgehaald van Vluchtelingenwerk Vlaanderen: https://www.vluchtelingenwerk.be/sites/default/files/watiseenvluchteling_201511-screen.pdf
- Homat el Diyar*. (2018, april 16). Opgehaald van Wikipedia: https://nl.wikipedia.org/wiki/Homat_el_Diyar
- Hora. (2012). *Instrumente etnice*. Opgehaald van Hora Musical Instruments: http://www.hora.ro/other_ethno_instruments.html

Houtens Muziek Collectief. (2018). *Viool / Marek Konečný*. Opgehaald van houtens muziekcollectief: <https://www.muziekschoolhouten.info/instrumenten-en-docenten/article/38-viool>

Humat ad-Diyar. (2018, juni 04). Opgehaald van Wikipedia: https://en.wikipedia.org/wiki/Humat_ad-Diyar

Idobozi, T. (2016, augustus 31). *map-africa*. Opgehaald van How Ghana: <https://howghana.com/hilarious-happen-africa-school-see-funniest-reactions-twitter-photos/map-africa/>

Iedereen Is Van De Wereld (Nacht Van De Vluchteling) - The Scene & Vrienden. (2016, mei 31). Opgehaald van Stichting Vluchteling: <https://www.youtube.com/watch?v=Tkw2vj0GQnc>

IKON. (2014, december 15). *HESELS HERBERG: Gharib - hey hey habibi*. Opgehaald van YouTube: <https://www.youtube.com/watch?v=h7bfk3k86mE>

Illuminator1806. (2008, september 25). *Mr. Bean als Dirigent*. Opgehaald van YouTube: <https://www.youtube.com/watch?v=kn3xfVqFVNg>

In5D. (2016, september 05). *Top 50 John Lennon Quotes*. Opgehaald van In5D: <https://in5d.com/top-50-john-lennon-quotes/>

ITALIA EN LA UNIN EUROPEA. (2018). Opgehaald van Christmashappynewyears.Download: <http://christmashappynewyears.download/download/sur/de/sur-de-europa-mapa/BZ36KHGpuo>

J&R Marketing Bureau. (2018). *Waarom is het goed om een video marketing strategie te hebben*. Opgehaald van J&R Marketing: <https://jenmarketing.nl/waarom-is-het-goed-om-video-marketing-strategie-te-hebben/>

Jay Dee. (2009, september 01). *Belgisch volkslied - De Brabançonne lyrics*. Opgehaald van YouTube: <https://www.youtube.com/watch?v=DChzi8N4I2c>

Jeremy Cloake, Resonance Creations Ltd. (2013). *WHAT ARE N'GONI?* Opgehaald van www.ngoni.org : <https://www.ngoni.org/>

Jeugd Rode Kruis vzw. (2015, november 31). *Vluchten doe je niet zomaar : Lespakket vluchtelingen*. Opgehaald van KlasCement: <https://www.klascement.net/downloadbaar-lesmateriaal/61242/vluchten-doe-je-niet-zomaar-lespakket-vluchtelingen/?previous>

John Lennon. (2018, mei 08). Opgehaald van Wikipedia: https://nl.wikipedia.org/wiki/John_Lennon

Jonk, E. (2016, mei 31). *NIEUWE IEDEREEN IS VAN DE WERELD VOOR VLUCHTELINGEN*. Opgehaald van metronieuws: <https://www.metronieuws.nl/nieuws/showbizz/2016/05/nieuwe-iedereen-is-van-de-wereld-voor-vluchtelingen>

JR Videos. (2017, januari 23). *Volkslied Syrië (Arab./NL tekst) - Anthem of Syria*. Opgehaald van YouTube: <https://www.youtube.com/watch?v=hqYxCwcadiY>

kneistiKRANT. (2016, maart 10). *Rudi Vranckx: "Onrust in het Midden-Oosten"*. Opgehaald van kneistiKRANT: <http://kmoinfo.typepad.com/knokkeheist/2016/03/rudi-vranckx-onrust-in-het-midden-oosten-.html>

- Kunstenpunt - Een fusie van Muziekcentrum Vlaanderen, VTi en BAM. (2018). *Lukas Pairon*.
Opgehaald van Flanders Arts Institute/Kunstenpunt:
<http://www.flandersmusic.be/identity.php?ID=135181>
- Laïs - De Valse Zeeman*. (2016, januari 11). Opgehaald van YouTube:
<https://www.youtube.com/watch?v=FvXVJWEJwU8>
- Laïs*. (2017, september 23). Opgehaald van Wikipedia: <https://nl.wikipedia.org/wiki/La%C3%AFs>
- Ledebirds. (2017, oktober 21). *Finale van de Ledebirds Oktobernacht, jam met Trio Urga*. Opgehaald van YouTube: <https://www.youtube.com/watch?v=22R49MjcFNQ>
- Ledebirds. (2017). *Ledebirds*. Opgehaald van Ledebirds: <http://www.ledebirds.be>
- Leonid Andrejev*. (2014, augustus 18). Opgehaald van Wikipedia:
https://nl.wikipedia.org/wiki/Leonid_Andrejev
- Liège Music Center. (2018). *accordeon Roland FR4X zwart*. Opgehaald van Liège Music Center:
<http://liegemuiccenter.be/Shop/nl/home/2071-accordeon-roland-fr4x-zwart-.html>
- Listas de 20minutos.es. (2018). *Instrumentos musicales más raros del mundo*. Opgehaald van Listas de 20minutos.es: <https://listas.20minutos.es/lista/instrumentos-musicales-mas-raros-del-mundo-364140/>
- Luytt Music Editions. (2018). *Dietrich VAN AKELYEN - The Conductor Song*. Opgehaald van Luytt Music Editions: https://www.luytt.com/Dietrich_VAN_AKELYEN_-_The_Conductor_Song/p5076777_18287124.aspx
- Maddocks, S. (2006). *Vluchtelingen - Feiten over*. Etten-Leur: Ars Scribendi bv.
- Matarasso, F. (1997). *Use or Ornament? The Social Impact of Participation in the Arts*. Opgehaald van Culturenet: <http://www.culturenet.cz/res/data/004/000571.pdf>
- Mediaraven vzw & Chirojeugd Vlaanderen. (2016). *Mini-bivak ribbels*. Opgehaald van CHIROMEISJES ST.GERARDUS STAL: <http://www.chiromeisjesstal.be/activiteiten/mini-bivak-ribbels>
- Met en zonder hoofdoek*. (2017, februari 10). Opgehaald van naudvanderven:
<http://naudvanderven.blogspot.be/2017/02/met-en-zonder-hoofddoek.html>
- MixedWorldMusic.com, Stichting Beyond. (2017, november 30). *Wouter Vandenabeele over Tamala*. Opgehaald van MixedWorldMusic.com:
<http://www.mixedworldmusic.com/nieuws/newsItem.php?n01ID=19820>
- MNM. (2018, mei 09). *Heerlijke cover van Brahim & de muzikanten uit Mosul!* Opgehaald van MNM:
<https://mnm.be/video/heerlijkecovervanbrahimdemuzikantenuitmosul>
- Mohammed Assaf*. (2018, mei 15). Opgehaald van Wikipedia:
https://en.wikipedia.org/wiki/Mohammed_Assaf
- Moore, J. (2018, april 21). *34 John Lennon Quotes On Peace, Love and Life*. Opgehaald van EverydayPower: <https://everydaypowerblog.com/john-lennon-quotes/>
- Music All In. (2018). *Ibanez AW65-LG akoestische western gitaar*. Opgehaald van Music All In:
<https://www.musicallin.nl/ibanez-aw65-western-akoestische-gitaar>
- Music Fund. (2018). *MusicFund*. Opgehaald van MusicFund: <http://musicfund.eu/index-nl.html>

Musik Produktiv GmbH & Co.KG . (2018). *Meinl Artisan Edition AE-ED7 · Darabouka*. Opgehaald van Musik Produktiv: <https://www.musik-produktiv.nl/meinl-artisan-edition-ae-ed7.html>

Muziekmozaïek Folk & Jazz. (2016, maart 18). *Stage voor Traditionele Volksmuziek 2016: prototype vlieren doedelzak in do*. Opgehaald van YouTube: <https://www.youtube.com/watch?v=fMft2HAQU1c>

muziekpublique. (2012, oktober 01). *10 years Muziekpublique: Wouter Vandenabeele & Jeroen Knapen: Chanson de Commerce*. Opgehaald van YouTube: <https://www.youtube.com/watch?v=0ARP-LacEQ0>

muziekpublique. (2013, februari 17). *10 years Muziekpublique |Sadig Shiakh Eldin Gibril: Improvisation*. Opgehaald van YouTube: <https://www.youtube.com/watch?v=Mp2cKmcjys>

Muziekschool Oostelijk West-Friesland. (2017). *INSTRUMENTEN&ZANG*. Opgehaald van Muziekschool Oostelijk West-Friesland: <https://www.muziekschoolmow.nl/lesaanbod/instrumenten-zang>

Nacht van de Vluchteling 2018 - Sinan Can oproep. (2018, mei 01). Opgehaald van Stichting Vluchteling: <https://www.youtube.com/watch?v=jhFZBTefbw>

Naylor, H. (2013, mei 03). *Mohammed Assaf's star soars as the voice of Gaza in Arab Idol*. Opgehaald van The National: <https://www.thenational.ae/world/mena/mohammed-assaf-s-star-soars-as-the-voice-of-gaza-in-arab-idol-1.309936>

Nkosi Sikelel' iAfrika (south african national anthem, with lyrics) - Inno nazionale sudafricano. (2013, december 10). Opgehaald van YouTube: <https://www.youtube.com/watch?v=NBKjWRjwMkY>

Nkosi sikelel' iAfrika. (2017, november 15). Opgehaald van Wikipedia: https://nl.wikipedia.org/wiki/Nkosi_sikelel%27_iAfrika

NOS. (2017, april 04). *Hoe de natuurramp in Colombia zoveel levens kon kosten*. Opgehaald van NOS: <https://nos.nl/artikel/2166499-hoe-de-natuurramp-in-colombia-zoveel-levens-kon-kosten.html>

Olaerts, A. (2006, april 22). *SCHERP GESTELD. Eric Baranyanka (46)*. Opgehaald van De Standaard: <http://www.standaard.be/cnt/gr5r6pnl>

Omar Souleyman. (2018, april 23). Opgehaald van Wikipedia: https://nl.wikipedia.org/wiki/Omar_Souleyman

Online Leren Gitaar Spelen. (2018). *Elektrische Gitaar Leren Spelen!* Opgehaald van Leer Gitaar Spelen: <http://leer-gitaarspelen.com/gemakkelijk-elektrische-gitaar-leren-spelen/>

Oud. (2018, mei 16). Opgehaald van Wikipedia: <https://translate.google.com/translate?hl=nl&sl=en&u=https://en.wikipedia.org/wiki/Oud&prev=search>

Percussie-instrumenten - blaasinstrumenten - snaarinstrumenten. (2018). Opgehaald van Culture Beats: <https://www.culturebeats.nl/Mixtweb/Instr4.htm>

Pianometropool BV. (2018). *Yamaha U3 Occ. – Gebruikte Akoestische piano*. Opgehaald van Pianometropool: <https://www.pianometropool.nl/winkel/akoestische-piano/yamaha-u3-occ/>

- Platinck, A. (2018). *Djembé*. Opgehaald van Muziekinstrumentengids:
<http://users.skynet.be/arie.platinck/instrgids/djembe/djembee.htm>
- Podiuminfo, Amsterdam. (2017, januari 27). *OMAR SOULEYMAN OP THUISSHAVEN WINTERCIRCUS IN AMSTERDAM*. Opgehaald van Podiuminfo:
https://www.podiuminfo.nl/news/39743/Omar_Souleyman_op_Thuishaven_wintercircus_in_Amsterdam/
- POWAY MUSIC LESSONS. (2018). *Piano vs. Keyboard*. Opgehaald van Poway Music Lessons:
<http://powaymusiclessons.com/free-piano-resources/piano-keyboard/>
- PRIMO. (2018). *De verslaggeving van het front weegt loodzwaar door op Rudi Vranckx*. Opgehaald van PRIMO: <https://primo.eu/magazine-articles/de-verslaggeving-van-het-front-weegt-loodzwaar-door-op-rudi-vranckx>
- Probeleggen. . (2017, oktober 09). *ProBeleggen breidt uit naar België*. Opgehaald van ProBeleggen:
<https://www.probeleggen.be/probeleggen-breidt-naar-belgie/>
- Quality 1 Trader Ltd. (2012). *Balalaika Prima Deluxe Lacewood*. Opgehaald van Quality 1 Trader:
<http://www.quality1trader.co.uk/balalaika/balalaika-prima-deluxe-lacewood.html>
- RAQUY DRUM STORE. (2018). *Inlaid 6 Peg Pro Doumbek Darbuka Tabla GULOUD*. Opgehaald van RAQUY DRUM STORE: <http://www.raquydrumstore.com/6-peg-pro-inlaid-darbuka-doumbek-tabla/inlaid-6-peg-pro-doumbek-darbuka-tabla>
- Raven & Pearl. (2018). *CELLO PANT*. Opgehaald van Raven & Pearl:
<https://ravenandpearl.com/products/cello-pant-1>
- Reybrouck, M. (1989). *Meer Cultuur op School - Witboek voor de muzische vorming en de muziek*. Brugge: De Garve.
- ribbonmusic. (2013, juli 18). *Omar Souleyman - Wenu Wenu (Album Trailer)*. Opgehaald van YouTube: <https://www.youtube.com/watch?v=W3amTYLPFSw>
- Rock Cellar Store. (2018). *Dun Dun Three Drum Set*. Opgehaald van Rock Cellar Store:
http://www.rockcellarmagazine.com/shop/index.php?main_page=product_info&products_id=1180
- Rode Kruis. (2018, maart 14). *Wat is er aan de hand in Syrië? | Rode Kruis*. Opgehaald van YouTube:
<https://www.youtube.com/watch?v=u7cljL7QEmU>
- Rode Kruis-Vlaanderen. (2011, januari 10). *Op de vlucht*. Opgehaald van YouTube:
<https://www.youtube.com/watch?v=yTY-CVZxCyg>
- salamuzik.com. (2014). *Professional Turkish Kanun MK-123*. Opgehaald van Sala Muzik:
<https://salamuzik.com/products/professional-turkish-kanun-qanun-qanon-mk-123>
- Scholte, H. (2016, maart). *De kanonaki, het Oosterse geluid in de Griekse muziek*. Opgehaald van Stichting Volksmuziek Nederland: <http://www.volksmuziek.nl/index.php?id=250>
- Schyvens, K. (2018). *Midden Oosten*. Opgehaald van Koen Schyvens ~ Mister Him – Dag In, Dag Uit:
<https://koenschyvens.wordpress.com/op-reis/midden-oosten-2/>

- Secretaria da Educação do Paraná. (2018). *Alaúde - Instrumentos Musicais*. Opgehaald van Secretaria da Educação do Paraná:
<http://www.arte.seed.pr.gov.br/modules/galeria/detalhe.php?foto=247>
- Shady El-Gendy. (2016, oktober 17). *Indila - Dernière Danse (Covered on Qanoun by the egyptian Shady ElGendy)*. Opgehaald van YouTube: <https://www.youtube.com/watch?v=IOhbl74xnE4>
- SHORTLIST. (2018). *The 30 greatest John Lennon quotes*. Opgehaald van ShortList:
<https://www.shortlist.com/entertainment/music/the-30-greatest-john-lennon-quotes/76594>
- Sky UK. (2018, februari 02). *Operation Olive Branch: Turkey presents military offensive as a success*. Opgehaald van Sky News: <https://news.sky.com/story/operation-olive-branch-turkey-presents-military-offensive-as-a-success-11232616>
- Stichting Centrale Discotheek. (2018). *Arabische muziek*. Opgehaald van Muziekwebwijzers:
<http://www.muziekweb.nl/WebWijzer/Onderwerpen/Arabischemuziek/HetArabischemuziek-idioom/>
- Stichting Vluchteling. (2018). *Loop mee met de Nacht van de Vluchteling!* Opgehaald van Stichting Vluchteling:
https://www.vluchteling.nl/?gclid=EAlaIqobChMlvObti5X22gIVRfhRCh39Sw1ZEAAAYASAAEgLM0vD_BwE
- Stream Africa. (2018). *The Balafon*. Opgehaald van Stream Africa:
<http://streamafrica.com/culture/the-balafon/>
- Studio Brussel. (2016, april 27). *Tsar B - Monsoon (Tokio Hotel cover)*. Opgehaald van YouTube:
<https://www.youtube.com/watch?v=Vvat8TF0kBo>
- Studio Brussel. (2016, april 26). *Tsar B - Myth (live)*. Opgehaald van YouTube:
<https://www.youtube.com/watch?v=sevH2KeGv84>
- Studio Brussel. (2017, januari 17). *Finalist #DNL17: Tamino - Habibi (live)*. Opgehaald van YouTube:
<https://www.youtube.com/watch?v=p1YVkwR15Y4>
- Syrian Expat Philharmonic Orchestra*. (2018, april 06). Opgehaald van Wikipedia:
https://de.wikipedia.org/wiki/Syrian_Expat_Philharmonic_Orchestra
- Tae Tae X Izzhyunji. (2018). *Natural Taehyung*. Opgehaald van Amino:
https://aminoapps.com/c/btsarmy/page/item/natural-taehyung/IXzp_8X5IGlgBYMMKLBnbkx2LIWxBzP43Xr
- Tamino*. (2018, februari 04). Opgehaald van Wikipedia: <https://nl.wikipedia.org/wiki/Tamino>
- TenVinilo. (2018). *Muursticker vliegende muziek noten*. Opgehaald van tenstickers.be:
<https://nl.tenstickers.be/stickers/muursticker-vliegende-muziek-noten-9810>
- The Metropolitan Museum of Art. (2018). *Kamānche*. Opgehaald van The Metropolitan Museum of Art: <https://www.metmuseum.org/toah/works-of-art/1998.72/>
- Tsar B*. (2017, september 27). Opgehaald van Wikipedia: https://nl.wikipedia.org/wiki/Tsar_B
- Umm Kulthum - ام كلثوم. (2014, december 31). *Amal Hayaty (concert) - Umm Kulthum* □□□□□ □□□□ □□□□□ □□ -) □□□□□(. Opgehaald van YouTube:
<https://www.youtube.com/watch?v=U0to0Sdtab0>

- Umm Kulthum*. (2018, maart 15). Opgehaald van Wikipedia:
https://nl.wikipedia.org/wiki/Umm_Kulthum
- USG International Shipping Line, Cars, Container over Seas. (2018). *Shipping to Eritrea from USA*.
 Opgehaald van USG International Shipping Line:
<http://www.usgshipping.com/index.php/shipping-to-africa-from-usa/shipping-to-east-africa-from-usa/shipping-to-eritrea-from-usa>
- Van Erp, A. (2015, april 24). *Waarom ontvluchten zoveel mensen Eritrea? 'Liever sterven op zee, dan doodgemarteld worden'*. Opgehaald van Knack:
<http://www.knack.be/nieuws/wereld/waarom-ontvluchten-zoveel-mensen-eritrea-liever-sterven-op-zee-dan-doodgemarteld-worden/article-normal-565039.html>
- Van Laere, M. (2015, mei 20). *De school als veilige haven voor vluchtelingen*. Opgehaald van Klasse:
<https://www.klasse.be/7062/school-als-veilige-haven-vluchtelingen/>
- Van Laere, M. (2015, mei 22). *Vluchtelingen in de klas: wat doe jij?* Opgehaald van Klasse:
<https://www.klasse.be/7126/vluchtelingen-klas-redder-wegwijzer-steunpilaar/>
- Van Laere, M. (2015, mei 09). *Wie zijn asielzoekers, vluchtelingen en mensen zonder papieren?*
 Opgehaald van Klasse: <https://www.klasse.be/6971/asielzoekers-vluchtelingen-en-mensen-zonder-papieren/>
- Van Maele, N. (2007-2008). *Onderwijsbeleid en niet-westerse muziek*. Brussel, Brussels Hoofdstedelijk Gewest, België: Wetenschapwinkel Brussel, Vrije Universiteit Brussel.
 Opgehaald van http://www.vub.ac.be/sites/vub/files/thesis_nvanmaele_krijtkring.pdf
- Vanderaspolden, S. (2017, juni - juli - augustus). *folk - muziek met traditie*.
- vangilst, L. (2018). *De hongersnood heerst in Afrika*. Opgehaald van Crowdfundig International:
<https://www.crowdfundinginternational.eu/user/Lorenzovangilst/>
- VectorStock Media. (2018). *Foot Trail Footprints or Barefoot vector image*. Opgehaald van VectorStock: <https://www.vectorstock.com/royalty-free-vector/foot-trail-footprints-or-barefoot-vector-11926877>
- Veel doden bij aanval op Syrië*. (2013, mei 2). Opgehaald van NU:
<https://www.nu.nl/buitenland/3413316/veel-doden-bij-aanval-dorp-syrie.html>
- Vlaamse Onderwijsraad (VLOR). (2002). *Vluchtelingen in de klas - Vademeum Socio-emotionele opvang van vluchtelingenkinderen*. Leuven- Apeldoorn: Garant.
- Vlaamse overheid. (2014, december 05). *Secundair onderwijs - Vakoverschrijdende eindtermen en ontwikkelingsdoelen - Eindtermen*. Opgeroepen op februari 06, 2017, van Onderwijs en Vorming: Curriculum: <http://www.ond.vlaanderen.be/curriculum/secundair-onderwijs/vakoverschrijdend/>
- Vlaamse overheid. (2016, november 06). *Secundair onderwijs - A-stroom - ICT - Vakoverschrijdende eindtermen*. Opgeroepen op november 06, 2016, van Onderwijs en Vorming: Curriculum: <http://www.ond.vlaanderen.be/curriculum/secundair-onderwijs/eerste-grad/vakoverschrijdend/a-en-b-stroom/ict-a-stroom/eindtermen.htm>
- VLAGGEN UNIE. (2018). *Vlag Syrië*. Opgehaald van Vlaggen Unie: <https://www.vlaggenunie.nl/vlag-syrie>

- Vluchtelingenwerk Vlaanderen vzw. (2013, november 12). *BROCHURE 'WAT IS EEN VLUCHTELING?'*. Opgehaald van Vluchtelingenwerk Vlaanderen: <https://www.vluchtelingenwerk.be/publicaties/wat-is-een-vluchteling>
- Vluchtelingenwerk Vlaanderen vzw. (2017). *Jonge vluchtelingen*. Opgehaald van Vluchtelingenwerk Vlaanderen: <https://www.vluchtelingenwerk.be/jonge-vluchtelingen>
- VRT. (2017, augustus 28). *Help Rudi Vranckx en stuur jouw muziekinstrument naar Mosul*. Opgehaald van Radio 1: <https://radio1.be/help-rudi-vranckx-en-stuur-jouw-instrument-naar-mosul>
- VRT. (2018, maart 16). *Lais en de kleinkunst*. Opgehaald van Radio 1: <https://radio1.be/lais-en-de-groten-de-kleinkunst>
- VRT. (2018, april 26). *Vranckx presenteert: de Imagine Tour*. Opgehaald van Canvas: <https://www.canvas.be/maatschappij/vranckx-presenteert-de-imagine-tour>
- VVKSO. (2009, september). *MUZIKALE OPVOEDING - EERSTE GRAAD - EERSTE LEERJAAR A & TWEEDE LEERJAAR - LEERPLAN SECUNDAIR ONDERWIJS*. Opgehaald van VVKSO: <http://ond.vvkso-ict.com/leerplannen/doc/Muzikale%20opvoeding-2009-029.pdf>
- WereldSpelers. (2018). *WereldSpelers*. Opgehaald van WereldSpelers: <https://www.wereldspelers.be/>
- Werkgroep Oud-Castricum. (2018). *De geschiedenis van 'The Frogs Ltd'*. Opgehaald van Stichting Werkgroep Oud-Castricum: <https://www.oudcastricum.com/nieuws/de-geschiedenis-van-the-frogs-ltd/>
- Willaert, S., Bahri, A., & Cools, L. (2018). *oud*. Opgehaald van muziekinstrumentenmuseum: http://www.mim.be/nl/oud?from_i_m=1
- WindyGyle1. (2014, juni 10). *Adel Salameh & Jacob Heringman (oud & lute) Cantiga 353*. Opgehaald van YouTube: <https://www.youtube.com/watch?v=gbOyEQQYlk>
- www.afriquediagnostic.com. (2016). *HIGH TECH WORLD MAPS TO COLOR AMAZING RARE 9 AT COLORING PAGES WITH 13565*. Opgehaald van afriquediagnostic.com: <http://www.afriquediagnostic.com/2018/04/25/world-maps-to-color/high-tech-world-maps-to-color-amazing-rare-9-at-coloring-pages-with-13565/>

Bijlagen

Bijlage 1: Lege enquêtes

Enquête niet-vluchtelingen

Geachte Heer/Mevrouw

Bedankt om even de tijd te nemen deze enquête in te vullen. U helpt ons bij het creëren van een waardevolle bachelorproef.

1. Geslacht?

- Man
- Vrouw
- X

2. Tot welke leeftijdscategorie behoort u?

- < 12 jaar
- 12 – 16 jaar
- 17 – 21 jaar
- 22 – 30 jaar
- 30 – 40 jaar
- 40 – 59 jaar
- 60 – 80 jaar

3. Komt u in contact met andere muziekculturen?

- Ja
- Neen
- Af en toe

4. Kent u veel van andere muziekculturen?

- Ja, heel veel.
- Een beetje.
- Neen, totaal niet.

5. Wordt er volgens u voldoende aandacht gegeven in België aan andere muziekculturen?

- Ja, er wordt voldoende aandacht gegeven aan andere muziekculturen.
- Neen, er is onvoldoende aandacht voor.

6. In welke mate kreeg u les over andere muziekculturen?

- Ik kreeg veel les over andere muziekculturen.
- Af en toe kreeg ik les over een andere muziekcultuur.
- Ik kreeg zelden les over andere muziekculturen.
- Ik heb nog nooit les gehad over een andere muziekcultuur.

7. Zou u graag meer te weten komen over de muziekcultuur van anderen?

- Ja, ik zou er graag meer over te weten komen.
- Neen, geen interesse.

**8. Indien 'Ja' bij vraag 7.
Wat zou u graag meer te weten komen over de muziekcultuur van anderen?**

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

9. Heeft u nog aanvullingen over één of meerdere vragen?

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

*Heel erg bedankt om deze enquête te willen invullen!
Celine Colignon & Gaëtan Decan*

Enquête vluchtelingen

Geachte Heer/Mevrouw

Door deze enquête in te vullen, helpt u ons om onze bachelorproef tot een waardevol eindproduct te brengen.

1. Geslacht?

- Man
- Vrouw
- X

2. Tot welke leeftijdscategorie behoort u?

- < 12 jaar
- 12 – 16 jaar
- 17 – 21 jaar
- 22 – 30 jaar
- 30 – 40 jaar
- 40 – 59 jaar
- 60 – 80 jaar

3. In welk land bent u geboren?

.....

4. Is er veel aandacht voor muziek in uw geboorteland?

- Ja, muziek is belangrijk.
- Een beetje.
- Neen, totaal niet.

5. Hoor je in België vaak muziek uit uw cultuur?

- Ja, er is meer dan genoeg aandacht voor.
- Nee, er mag iets meer aandacht voor zijn.
- Nee, er is totaal geen aandacht voor.

6. Van welk muziekgenre houdt u?

- POP
- Rock
- Klassieke muziek
- Muziek uit mijn land
- Andere:

7. Vindt u Westerse muziek mooi?

- Ja
- Neen
- Ik heb liever de muziek uit mijn land.

8. Luistert u regelmatig naar de radio?

- Ja, ik luister enkel naar de Westerse muziek.
- Af en toe, soms luister ik ook naar muziek uit mijn land.
- Nooit, ik luister enkel nog naar muziek uit mijn land.

**9. Wat is de reden van uw antwoord bij vraag 8?
Waarom luistert u regelmatig naar deze soort muziek?**

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

10. Heeft u nog aanvullingen over één of meerdere vragen?

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Heel erg bedankt om deze enquête te willen invullen!

Celine Colignon & Gaëtan Decan

Bijlage 2: Muzikale Landing: Leerwerkboek

Het leerwerkboek is een aparte bijlage.

Bijlage 3: Muzikale Landing: Handleiding

De handleiding is een aparte bijlage.

Bijlage 4: Muzikale Landing: cd-rom

De cd-rom is een aparte bijlage.

